

KAMRAN İMANOV

**İNNOVASİYALI İNKİŞAF VƏ
İQTİSADI İSLAHLAR:
ƏQLİ MÜLKİYYƏTİN VƏ
TEXNOLOGİYALARIN
KOMMERSİYALAŞDIRILMASININ
ROLU**

Bakı – 2019

Kamran İmanov,

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri.

İnnovasiyalı inkişaf və iqtisadi islahatlar: əqli mülkiyyətin və texnologiyaların kommersiyalaşdırılmasının rolu. Bakı, 2019

Bu kitab Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Kamran İmanovun 11 fevral 2019-cu il tarixində Əqli Mülkiyyət Agentliyi və İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi arasında əməkdaşlıq haqqında Memorandumun imzalanmasına həsr edilən “İnnovasiyalı inkişaf və iqtisadi islahatlar: əqli mülkiyyətin və texnologiyaların kommersiyalaşdırılmasının rolu” mövzusunda konfransda etdiyi eyni adlı çıxış sözü və prezentasiya əsasında hazırlanmışdır.

© Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi,
2019

Mündəricat

Çıxış sözü	5
I. İnnovasiyalı iqtisadiyyat	14
II. Patent sisteminin cəlb edilməsi ilə innovasiyalı inkişafın qiymətləndirilməsi	18
III. Beynəlxalq məkanda milli patent informasiyası və ölkənin texnoloji profili	38
IV. Texnologiyalara və İnnovasiyalara Dəstək Mərkəzləri (TİDM)	57
V. Texnologiyaların Kommersiyalaşması və Transferi Mərkəzləri (TKTM)	63
VI. Yekun	72

ÇIXIŞ SÖZÜ

Hörmətli yığıncaq iştirakçıları!

İnnovasiyalı inkişafa yol açan Azərbaycan “Doing Business 2019” Qlobal reytinginə əsasən, 190 ölkə arasında 25-ci yeri tutur. Ölkəmiz 10 islahatçı dövlət sırasına daxil olub və aparılan islahatlar sayına görə 1-ci yeri tutur. Deməli, Azərbaycan dünya ölkələri tərəfindən tanınan islahatçı-dövlətdir və icazənilə giriş sözümdə bu mövqedən çıxış edərək, Əqli Mülkiyyət Agentliyinin qarşısında duran vəzifələri gözlənilən islahatlar mövqeyindən təhlil edirəm.

2018-ci ildə ölkəmizdə aparılan struktur və iqtisadi islahatlar çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində əqli mülkiyyət (ƏM) sistemində əhəmiyyətli təşkilati və funksional dəyişikliklər baş vermişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin söyləri nəticəsində Azərbaycanın yeniləşmənin növbəti, dördüncü sənaye inqilabının fəal iştirakçısı və sosial-iqtisadi islahatların reallaşdırılmasına malik olmasının, həmçinin innovativ inkişaf yolunun tərkib hissəsi kimi ƏM sahəsinin inkişafına yönəlmiş institusional islahatlar çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin “İstehlak bazarına nəzarət, standartlaşdırma, metrologiya və əqli mülkiyyət hüquqları obyektlərinin mühafizəsi sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Müəllif Hüquqları Agentliyinin və Patent və Əmtəə Nişanları Mərkəzinin birləşmə formasında yenidən təşkili yolu ilə Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi yaradılmışdır.

Sənaye mülkiyyəti sahəsində ləğv edilmiş Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin səlahiyyətləri, tabeliyində olan Respublika Elmi-Texniki

Kitabxanası Əqli Mülkiyyət Agentliyinə verilmiş və onun tabeliyində Patent və Əmtəə Nişanlarının Ekspertizası Mərkəzi və Əqli Mülkiyyət Hüquqlarının Təminatı Mərkəzi yaradılmış, yeni Nizamnamələri təsdiq edilmişdir. Nəticədə ƏM sahəsinin bütövlükdə inkişafını təmin edən, bu sahədə vahid tənzimləməni və nəzarəti həyata keçirən və fəaliyyəti əlaqələndirən, işçiləri dövlət qulluqçularına və əməyin ödənilməsində mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına bərabər tutulan ixtisaslaşmış, yığcam vahid dövlət qurumu yaradılmışdır. Yaradılmış dövlət strukturunun tərkib hissələri Əqli Mülkiyyət Agentliyi başda olmaqla zamanın çağırışlarına uyğun olaraq, səmərəliliyin artırılması məqsədi ilə, Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası istisna olmaqla, publik hüquqi şəxs qismində çıxış edirlər.

Dövlət başçısının rəhbərliyi altında sahə üzrə aparılan institusional islahat nəticəsində çalışan dövlət qulluqçularının sayı 43 nəfər azaldılaraq, il ərzində 1 milyon 100 min manatdan artıq vəsaitə qənaət etmək imkanı yaradır. Dövlət büdcəsindən yalnız Əqli Mülkiyyət Agentliyinin dövlət qulluqçularına bərabər tutulan işçilərinin əməyi maliyyələşdirilir. Agentliyin saxlanma xərcləri və tabeliyində olan iki mərkəzin bütövlükdə fəaliyyəti özünümaliyyələşdirmə prinsipi əsasında həyata keçirilir.

Dövlət başçısının göstərişlərindən irəli gələn daha çevik, daha yığcam və daha məqsədyönlü struktur vasitəsilə sahələrin idarə edilməsi, şəffaflığın, səmərəliliyin və cavabdehliyin təmin olunması yeni yaradılmış Əqli Mülkiyyət Agentliyinin başlıca məqsədləri kimi onun qarşısında duran vəzifələri əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmişdir. Bu gün Əqli Mülkiyyət Agentliyi qarşısında duran əsas vəzifələr Müəllif Hüquqları Agentliyinin əsas vəzifələri olan müəllif və oxşar hüquqların qorunması və təmin edilməsi, rəqəmli hüquqların idarə edilməsi və kontrafaksiya və piratçılığa qarşı mübarizə ilə yanaşı,

sənaye mülkiyyəti obyektlərinin idarə edilməsi və bu idarəçiliyin zamanın müasir tələblərinə uyğun təşkil edilməsi, patent və əmtəə nişanlarına dair müraciət edən şəxslər üçün dürüstlüyün, açıqlığın və şəffaflığın təmin edilməsidir. Bununla yanaşı, ərazisi azalmış, müxtəlif əlverişsiz yerlərə səpələnmiş, fondlarının müəyyən hissəsi itirilmiş və yarasız vəziyyətə salınmış, nəticədə istifadəçilərini və nüfuzunu itirmiş Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fəaliyyətinin müasir tələblərə uyğun yenidən qurulmasıdır.

Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində, əqli mülkiyyətin əhəmiyyətinin və faydasının artırılmasında əsas prinsip cənab Prezidentin iqtisadi islahatlarının uğurla həyata keçirilməsinə xidmət etməkdədir, cəsarətlə keçirilən tədbirlərinə dəstək olmasındadır, elmi-tədqiqat nəticələrindən kommersiyalaşma potensialı olan texnologiyaların seçilməsi və tətbiqindədir. Bununla da ƏM investisiyalarının cəlb edilməsi və innovasiyaların həyata keçirilməsində fəal aktora çevrilmək, öz-özlüyündə abstrakt vasitədən sosial-iqtisadi uğurların aparıcı amillər sırasında yerini tutmaqdır. Bir sözlə, ƏM və innovasiyalı inkişaf cütlüyünə məxsus olan emergent effektivliyinə nail olmalıyıq.

Heç təsadüfi deyil ki, yaşadığımız texnologiyaların sıçrayışı dövründə və innovasiyaların “rəqəmsal imperativ” zamanında innovativ inkişaf – tədqiqatların nəticəsində əldə edilən biliklərin və texnologiyaların, investisiyaların və ƏM-in yaratdığı insan kapitalının ekosistemidir. Odur ki, tanınmış mütəxəssislərin fikrinə əsasən, «gələcəkdə əqli mülkiyyətin beynəlxalq arxitekturası və formasının texnologiyalar tərəfindən getdikcə daha çox dikte ediləcəyi və onu idarə etməsi qaçılmazdır». Bununla da texnologiyaların ƏM-in mövcud landşaftına kardinal təsiri və öz növbəsində ƏM-in buna qarşı çıxması, əksinə, ona uyğunlaşması vurğulanmalıdır.

Deməli, sənaye mülkiyyəti ilə bağlı olan, qısaca Patent təşkilatı (PT) yalnız öz maraqları ilə kifayətlənməməlidir, fəaliyyətinin təhlilini özünə aid göstəricilər əsasında qurmamalıdır, ixtira və patent aktivliyini innovasiyalı proseslərə təsiri ilə ölçməməlidir. Zamanın çağırışlarına uyğun olaraq, sənaye mülkiyyəti sahəsinə yeni paradiqma mövqeyindən yanaşmalıyıq, fəaliyyəti daxili göstəricilərlə ölçülən qəfəsdən çıxmalıyıq. Eyni səpgidə ixtira fəaliyyəti Patent təşkilatına müraciətlə qapanmamalıdır. Əqli Mülkiyyət Agentliyinin fəaliyyətini təkmilləşdirərək, bizim söylərimiz real iqtisadiyyatda mütləq dövlət yardımına söykənməyən avtonom, müstəqil hərəkətverici qüvvələrin oyadılmasındadır, belə ki, həmin qüvvələr real iqtisadiyyatı innovasiya tipli iqtisadiyyata çevirməyə qadir ola bilsin. Bu səbəbdən ixtira fəaliyyəti elə stimullaşdırılmalıdır ki, yaradılan biliklərin real satılan məhsullara çevrilməyi təmin edilsin.

İnnovativ iqtisadiyyatda innovasiyalar istehsalatın əsas faktoru kimi əsas iqtisadi resursa – intellektual kapitalla söykənir və varlığın, zənginliyin yaranma mənbəyi texnoloji, intellektual və informasiya rentasından irəli gəlir. Əqli Mülkiyyət Agentliyi bu amillərə öz payına düşən töhfələri verməlidir və fəaliyyətini də bu istiqamətdə təşkil edir.

Doğrudur, 2018-ci ilin Davos İqtisadi Forumunun Rəqabətqabiliyyətliliyi İndeksinə əsasən, “Təsisatlar” altindeksində “Əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması” göstəricisi üzrə Azərbaycan 36-cı yerdə qərarlaşıb və MDB məkanında liderdir. Lakin biz irəliyə baxmalıyıq və bunun üçün ehtiyatlarımızı təftiş etməliyik.

Bildiyiniz kimi, Davos İqtisadi Forumunun Rəqabətqabiliyyətlilik reytingində Azərbaycanın “İnnovasiya” mövqeyi 71-ci yerdədir. Azərbaycanın bu mövqe üzrə göstəricilərinin yaxşılaşmasına həmin mövqeyə daxil olan patent

sahəsində və əmtəə nişanları sahəsində fəallığın yüksəldilməsinə yönəlmiş tədbirlər kömək etməlidir. “Patent ərizələri” və “Əmtəə nişanlarına ərizələr” göstəricilərinə görə Azərbaycan, müvafiq olaraq, 87-ci və 101-ci yeri tutur. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin müvafiq fərmanlarına əsasən, yeni yaradılmış Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində hazırda bu istiqamətdə, həm də elmi nəşrlərin H-indeksi istiqamətində işlər görülür.

Təhlil göstərir ki, sənaye mülkiyyəti sahəsində araşdırılmış mövcud vəziyyət bu sahədə bir sıra çatışmazlıqlar və problemlər aşkara çıxarmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, ixtiralar, faydalı modellər, sənaye nümunələri və əmtəə nişanlarının ekspertizasını həyata keçirən, sənaye mülkiyyəti obyektlərinə əqli mülkiyyət hüququnu müəyyən edən strukturun – keçmiş Patent və Əmtəə Nişanları Mərkəzinin (PM) bu sahədə innovasiyalara yönələn siyasəti formalaşmamış, qurum son illər təsərrüfat subyekti kimi yalnız öz maraqları çərçivəsində fəaliyyət göstərmişdir.

Bununla yanaşı, son 8 ildə ixtiralara patent üzrə iddia sənədlərinin, patentlərin verilməsi və digər mütləq göstəricilər təhlil edilmiş və əksər göstəricilər üzrə azalmanın olduğu aşkar edilmişdir. Qüvvədə olan patentlərin sayının azalması ixtiraçıların patentlərin qüvvədə olmasına marağının və mövcud patentlərə bazar tələbatının zəif olmasını göstərir, sənaye mülkiyyəti obyektlərinin kommersiyalaşmasının olmadığından stimullaşdırma amilinə zərər gətirir. Hətta belə şəraitdə bir sıra sənaye mülkiyyəti obyektlərinə olan iddia sənədləri baxılmamış və icra edilməmiş qalmışdır. Bununla əlaqədar, beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş ən müasir indikator və göstəricilər vasitəsilə sahənin səmərəliliyi ölçülmüş və təxirəsalınmaz tədbirlər planı hazırlanmışdır və həyata keçirilir. Bir sözlə,

cənab Prezident İlham Əliyevin Davos İqtisadi Forumunda vurğuladığı kimi, “gələcəyimiz – innovasiyalar, texnologiyalar, yaxşı idarəetmə, şəffaflıq və sahibkarlara dövlət dəstəyindədir”. Əqli Mülkiyyət Agentliyi bir dövlət qurumu kimi bu göstərişi layiqincə yerinə yetirməlidir.

Qarşımızdakı vəzifələri dərk edərək, Əqli Mülkiyyət Agentliyi Müəllif Hüquqları Agentliyi kimi fəaliyyət göstərən dövrədən başlayaraq, indiki yeni imkanlarla davam edir. Belə ki, Müəllif Hüquqları Agentliyi, Təhsil Nazirliyi və Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının (ÜƏMT) birgə hazırladıqları “Universitet və elmi-tədqiqat institutlarında əqli mülkiyyət siyasəti üçün milli Layihə”ni göstərmək olar. Həmin Layihənin icrası ilə bağlı 2017-ci ildə Agentliyin iştirakı ilə Təhsil Nazirliyi və ÜƏMT arasında Birgə Bəyannamə imzalanmış və bu istiqamətdə bir neçə beynəlxalq konfrans və seminar keçirilmişdir.

Həmçinin ÜƏMT-nin Baş direktoru cənab Frensis Qarrinin 2018-ci il 4-6 iyun tarixlərində Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfəri Proqramı çərçivəsində “Bilik və innovasiya iqtisadiyyatına əqli mülkiyyətin dəstəyi” mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq konfransı və “Qeyri-maddi aktivlər və qlobal dəyərlər zənciri: İqtisadiyyat innovasiyaların faydalarından necə yararlanılır?” mövzusunda regional seminarı, universitet və elmi-tədqiqat institutlarında yaradılmış startapların nailiyyətlərini nümayiş etdirən sərgini qeyd etmək olar. Bu sərgidə 21 startap-layihə nümayiş etdirilmiş, onların 16-sı yerli universitetləri, 2-si özəl şirkəti, 3-ü AMEA-nı (Yüksək Texnologiyalar Parkı) təmsil etmişdir. ÜƏMT-nin Baş Assambleyasında sentyabr-oktyabr aylarında keçirilən sərgidə Azərbaycanın YUNESKO tərəfindən qeyri-maddi incilərinə daxil olan obyektlərə əsaslanan öz müasir coğrafi göstəricilərini nümayiş etdi.

18 dekabr 2018-ci il tarixində ÜƏMT-nin Cenevrədəki mənzil-qərargahında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi münasibətilə Əqli Mülkiyyət Agentliyi, Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, ÜƏMT və Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqının birgə keçirdikləri “Azərbaycanda əqli mülkiyyətin inkişafı və onun regiona təsiri: innovativ və yüksək texnologiyalar üzrə startapların təqdimatı” mövzusunda beynəlxalq konfrans və Azərbaycanın innovativ və yüksək texnologiyalı startaplarına həsr olunan sərginin təşkil olunması da vacib tədbirlərdəndir. Bu beynəlxalq tədbirin xüsusi əhəmiyyəti yeniləşən islahatçı-ölkə – Azərbaycanın müasir simasını dünyaya, beynəlxalq ekspert cəmiyyətinə nümayiş etdirməkdə idi.

Onu da xüsusi olaraq qeyd etməliyəm ki, dövlət başçısının vergi islahatları çərçivəsində startaplar, mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyektləri üçün yeni üfüqlər açılır. Belə ki, mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyektini olan fiziki şəxslər “startap” şəhadətnaməsini aldıkları tarixdən innovasiya fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirdən 3 il müddətinə gəlir vergisindən azaddırlar, hüquqi şəxs kimi fəaliyyət göstərən həmin subyektlər 3 il müddətinə əldə etdikləri mənfəət vergisindən azad olunurlar. Şübhəsiz, bu dəyişikliklər qarşımızdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsinə dəstək olacaq.

Əqli Mülkiyyət Agentliyinin qarşısında duran funksional vəzifələri nə cür görürük? Qarşıda duran vəzifələr dövlət başçısının innovasiyalı inkişafı ilə bağlı yürütdüyü iqtisadi islahatlar siyasəti ilə formalaşdırılır və ƏM-in bu siyasətin təsirinə və innovativ inkişafa adekvat xidmət etməsindədir. Həmin vəzifələrin icrası üç amil nəzərə alınmaqla, həyata keçirilir:

- ali təhsil və elm sistemində radikal transformasiya nəticəsində 3.0 (təhsil, tədqiqatlar və biliklərin kommersi-

yalaşması) universitetlərin yaranması, burada texnologiyaların kommersiyalaşması və transferinin ön plana çıxarılması;

- KOS-ın iqtisadi rolunun və innovasiya imkanlarının artırılması, burada ƏM siyasətinin dəstəklənməsi, texnoloji innovasiyaların stimullaşdırılması;

- ƏM-in yeni fəaliyyət konteksti ilə bağlı onun dəyişmiş rolunun nəzərə alınması, sərvətlərin yaranma mərkəzinin maddi aktivlərdən qeyri-maddi aktivlərə, intellektual kapitala yönəlməsi və investisiya axınlarının ƏM-ə istiqamətlənməsi.

Qeyd olunanlarla bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilir, o cümlədən:

- Azərbaycanın uzunmüddətli Əqli mülkiyyət Strategiyasının hazırlanması;

- İxtiraçılara dəstək məqsədilə beynəlxalq patent qeydiyyatı PCT sisteminin təşviqi və dövlət tərəfindən xərclərin bir qisminin ödənilməsi, həmçinin ölkəmizin patent alınmasını sadələşdirən “Patent Hüququ Müqaviləsi”nə (PLT) qoşulması və Texnologiyalara və İnnovasiyalara Dəstək Mərkəzinin yaradılması və tezliklə fəaliyyətə başlaması;

- Universitetlərdə, elmi-tədqiqat institutlarında və KOS subyektlərində IP ofislərin yaradılması, mövcud ofislərin isə tezliklə texnologiyaların kommersiyalaşdırılması və transferi ofislərinə (TKTM) çevrilməsi;

- Elm və sənaye arasında bağlantı, ixtiraçılıq fəaliyyətinin keyfiyyətə artması və tətbiqi xarakter daşması üçün Texnologiyaların Kommersiyalaşdırılması və Texnologiya və İnnovasiyalara Dəstək Mərkəzlərinin, o cümlədən Əqli Mülkiyyət Agentliyinin nəzdində yaradılması;

- “Made in Azerbaijan” brendinin təşviqi, “Əmtəə nişanlarının beynəlxalq qeydiyyatına dair Madrid Sazişi”

çərçivəsində qorunan yerli əmtəə nişanlarının xərclərinin qismən dövlət hesabına ödənilməsi, kütləvi istehsal olunan və fərdi toxunan xalçalarımız üzərində Azərbaycana aid loqonun ilmələrlə toxunmasına dəstək verilməsi və qeydiyyatla alınması;

- Şəffaflığı təmin etmək, patent, əmtəə nişanlarının iddiaçıları və ekspertiza və digər xidmət aparanlarla kontaktsiz münasibət qurmaq məqsədilə ASAN tipli "Patentlərə, Əmtəə Nişanlarına Açıq Hədəf" "PƏNAH" rəqəmli informasiya sisteminin yaradılması işlərinin başlanması;

- Rəqəmli şəbəkələrdə ƏM hüququ ilə qorunan obyektlərin istifadə edilməsinin idarəetmə sisteminin tətbiqi.

Sadalanan işlər artıq həyata keçirilir, yaradılan strukturların biznes-layihələri hazırlanmışdır, lazımi tədbirlər görülür və ümid edirik, öz faydasını verəcəkdir.

Hörmətli yığıncaq iştirakçıları!

Bugünkü tədbirin sonunda İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi və Əqli Mülkiyyət Agentliyi arasında əməkdaşlıq haqqında Memorandumun imzalanması planlaşdırılır. Bu isə hər iki qurumun səlahiyyətləri çərçivəsində iqtisadi islahatlara dəstək göstərmək, əqli mülkiyyət sahiblərinin və investorların əlaqələndirilməsini, iqtisadi əhəmiyyətli startapların kommersiyyalaşdırılmasını birgə səylərlə həyata keçirmək, qurumlarımızın informasiya, softver və insan resursları potensialından qarşıdakı birgə hədəflər üçün istifadə etmək deməkdir.

Diqqətə görə təşəkkür edirəm!

I. İnnovasiyalı iqtisadiyyat

1. «İnnovasiyalı iqtisadiyyat» anlayışının identifikasiyası və «kreativ iqtisadiyyat», «informasiyalı iqtisadiyyat», «biliklər iqtisadiyyatı» anlayışları ilə müqayisəsi (sinonimik, yoxsa xüsusiyyətlərlə fərqlənən terminlər?).

2. **Təhlil: anlayışların genezisi, hansı istehsalat faktoruna söykənməsi, hansı əsas iqtisadi resursdan qaynaqlanması və zənginliyinin (varlığının) mənbəyinin müəyyən edilməsi.**

2.1. **Kreativ iqtisadiyyat** intellektual fəaliyyətə əsaslanır və cəmiyyətdə yaradıcılığın və ona şərait yaran şərtlərin inkişafı yolu ilə kreativ dəyərlərin artırılması ilə xarakterizə olunur.

Kreativ iqtisadiyyatın əsas faktoru – **istehsalatın kreativ potensialıdır**. Əsas iqtisadi resurs – **kreativ kapitaldır** və zənginliyin mənbəyi – **intellektual rentadır** (intellektual əlavə mənfəət).

Burada söhbət təkrarlanan və təbii resurslarla bağlı olmayan istehsalatın intellektual faktorlarının istifadəsindən gedir.

2.2. **İnformasiyalı iqtisadiyyat** – informasiya nemətlərinin və İKT-nin iqtisadiyyatıdır (M.Porat, amerikalı iqtisadiyyatçı).

İnformasiyanın istehsalat faktorlarının çərçivəsində rolunun artması ilə xarakterizə olunur və **informasiyanın iqtisadi fəaliyyətin resursu kimi etiraf edilməsindədir**.

Zənginliyin mənbəyi – **informasiya rentasıdır**, yəni informasiya kapitalının sahibinin informasiya nemətlərinin tirajlanması və realizə edilməsi nəticəsində əldə etdiyi renta. Zənginliyin digər mənbəyi – intellektual rentadır (informasiya kapitalının istifadəsi bilik və vərdişlərin olmasını tələb edir).

2.3. **Biliklər iqtisadiyyatı** – yüksək texnoloji əmtəə və xidmətlərin inkişafı, məşğulluğun yeni sektorlarının yaranması və inkişafı, İKT və ali təhsilin geniş əlçatımlığı ilə xarakterizə olunur.

Terminin yaranması (avstriya-amerikalı alimi A.Max-lun, 1962-ci il) elmin sosial-iqtisadi rolunun artması, biliklərin istehsalının iqtisadi artımın mənbəyi və əmtəə olmasından əmələ gəlir.

Biliklərin istehsalatın əsas faktorlarından birinə çevrilməsidir.

Bilik informasiyalı məhsul kimi mübadilə zamanı öz dəyərini itirmir, istər satıcılara, istərsə də istehlakçılara məxsus qalır.

Zənginlik mənbəyi – intellektual kapitaldan yaranan **intellektual rentadır.**

Bununla yanaşı, intellektual kapitaldan fərqli olaraq, yalnız kompaniyaya məxsus **kapitalın** olması (qeyri-maddi aktivlər - əqli mülkiyyət, qudvill və s.) əlavə intellektual rentanı yaradır. Üstəlik, bilik informasiya məhsulu kimi **informasiya rentasını** irəli sürür.

2.4. **İnnovasiyalı iqtisadiyyat** innovasiyaların (yeniliklərin) dəyişmiş mənası ilə bağlanır – innovasiya yalnız yeni məhsulun və xidmətlərin istehsalı deyil, üstəlik, yenilikliyin tətbiqi, onun istehlakçılara çatdırılması ilə xarakterizə olunur.

İnnovasiyalı iqtisadiyyatda biliklərin mühüm rolu qabardılır, lakin bu anlayış «biliklər iqtisadiyyatı» anlayışına bərabər tutula bilməz. Çünki biliklər istənilən inkişafın əsasını təşkil edir, lakin biliklərin mövcudluğu və yayılması inkişaf üçün kifayət deyil, biliklər əsasında yaradılan yeni məhsullar, texnologiyalar və xidmətlər **mütləq olaraq** istehlakçıya çatdırılmalı, bazara çıxarılmalıdır.

Innovasiyalı iqtisadiyyatda zənginliyin **əsas mənbəyi – texnoloji rentadır.**

Bu renta yüksək effektivli ixtiraları və texnologiyaları ilk mənimsəmiş, bazis yaxud daha yenilənmiş innovasiyaları həyata keçirmiş və onlar əsasında yeni məhsul və ya xidməti bazara çıxarmış bilik sahiblərində yaranır.

Təbii olaraq, əqli (intellektual) resurslara və innovasiyalı məhsullara olan müxtəlif növ mülkiyyətin iqtisadi realizəsindən yaranan **intellektual renta** da vacib rola malikdir.

Bunlarla yanaşı, istehsalatın intensivləşdirilməsində innovasiyalı məhsulun yaranmasından irəli gələn informasiya resurslarının istifadəsinin dəyərinin artımı **informasiya rentasını** da yaradır.

2.5. Aşağıdakı cədvəl araşdırmanın nəticələrini təsvir edir:

Amillər / «növlər»	Kreativ iqtisadiyyat (Florida)	İnformasiyalı iqtisadiyyat	Biliklər iqtisadiyyatı	İnnovasiyalı iqtisadiyyat
İstehsalatın əsas faktoru	Kreativ potensial	İnformasiya	Biliklər	İnnovasiyalar
Əsas iqtisadi resurs	Kreativ kapital	İnformasiyalı kapital	İntellektual kapital Struktur kapital	İntellektual kapital
Zənginliyin mənbəyi	İntellektual renta	İnformasiyalı, intellektual renta	İnformasiyalı, intellektual renta	Texnoloji, intellektual, informasiyalı renta

2.6. Nəticələr:

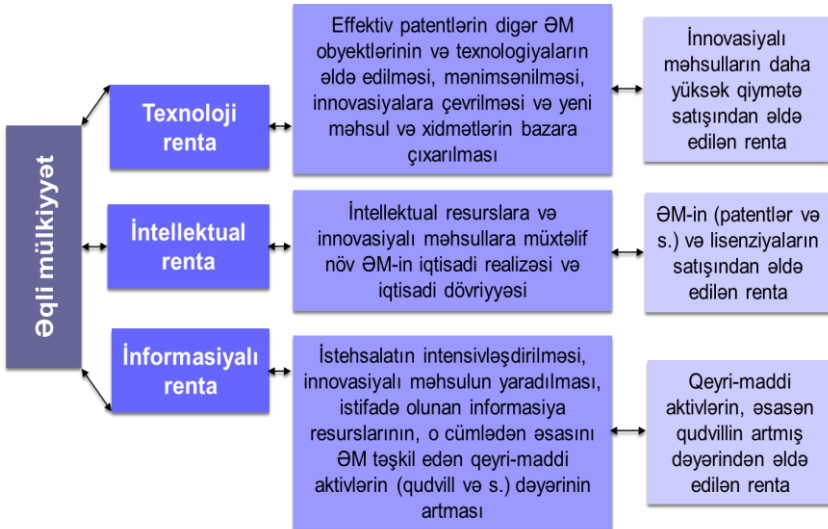
- göründüyü kimi, bütün «növlər» iqtisadiyyatları üçün ortaqlıq və inkişafı, istifadəsi prioritet olan insan kapitalının etirafıdır;

- bununla yanaşı, sadalanan iqtisadiyyatların hər bir «növu» müxtəlif iqtisadi resurslara əsaslanır;
- sadalanan iqtisadiyyatların genezisi fərqlənsə də texnologiyaların, bazarların, ixtisasların və s. inkişafı həmin iqtisadiyyatların bir-biri ilə kəşiməsinə və zənginləşməsinə gətirir və innovasiyaların, biliklərin, informasiyanın və kreativ potensialın ayrılıqda inkişafının mümkünsüzlüyünü göstərməkdədir.

Qeyd olunan innovasiyalı iqtisadiyyatda əldə edilən renta və ƏM-in qarşılıqlı təsiri aşağıdakı diaqramda verilir:

Əqli mülkiyyətin və innovasiyalı iqtisadiyyatın qarşılıqlı təsiri

II. Patent sisteminin cəlb edilməsi ilə innovasiyalı inkişafın qiymətləndirilməsi

1. İnnovasiyalı inkişafın qiymətləndirilməsi və bu xüsusda ölkələrarası müqayisələrin aparılması, innovasiyanı ləngidən səbəblərin müəyyən edilməsi aktual məsələlərdən biridir.

Birinci hissədə aparılan təhlildən göründüyü kimi, iqtisadi inkişafı şərtləndirən, iqtisadi artımı müəyyənləşdirən innovasiyalı iqtisadiyyatda əlavə mənfəət gətirən texnoloji, intellektual və informasiyalı rentanın əldə edilməsidir. Odur ki, tanınmış beynəlxalq strukturların rəqabətqabiliyyətlilik və ya innovasiyalıq reytinglərində bu və ya digər formada qeyd etdiyimiz indikatorlarını şərtləndirən göstəricilər istifadə olunur, lakin qiymətləndirmə daha aqreqativ şəkildə aparılır.

Bu hissədə ixtira və patent aktivliyi göstəricilərini cəlb etməklə, sahədə qəbul edilmiş beynəlxalq göstəricilər əsasında ilk dəfə yaranan vəziyyəti araşdırmaq məqsədi güdülür.

30 oktyabr 2018-ci ildə «İnnovasiya həftəsi» çərçivəsində edilən prezentasiyada («İnnovasiyalı inkişaf və əqli mülkiyyət» adlı kitabça) açıqlanan müəyyən məlumatları istifadə etməklə, bu çıxışımın əsas istiqaməti Agentliyin müvafiq tədbirlər həyata keçirməklə qarşıda duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə həsr olunacaq.

2. Giriş sözümdə qeyd etdiyim kimi, Davos İqtisadi Forumunun Rəqabətqabiliyyətlilik reytingində Azərbaycanın «İnnovasiya» mövqeyi 71-ci yerdədir, «İnnovasiya» indikatoruna daxil olan «Patent üzrə iddia sənədləri» və «Əmtəə nişanları üzrə iddia sənədləri» göstəriciləri müvafiq olaraq, 87-ci və 101-ci yerlərdə qərarlaşır.

GCI – 2018 İndikator	Göstəricilər	Yer
İnnovasiyalar (innovasiya potensialı) 71 yer	birgə beynəlxalq ixtiralar	99-cu yer
	tədqiqat institutlarının keyfiyyəti	86-cı yer
	ETTK işlərinə xərclər (% ÜDM)	90-cı yer
	elmi nəşrlər (H-indeks)	108-ci yer
	patent üzrə iddia sənədləri	87-ci yer
	əmtəə nişanları üzrə iddia sənədləri	101-ci yer

Yuxarıda gətirilən göstəricilər «İnnovasiya potensialı»nı müəyyən edir. Bizi xüsusən maraqlandıran son 3 göstəricidir.

2018-ci ilin elmi nəşrlər (H-indeks) göstəricisinə görə, Azərbaycan yalnız 108-ci yerdə yerləşir. Bu isə **elmi nəşrlərimizin mövcud ehtiyatlarından xəbər verir**. Müqayisə üçün qeyd edək ki, daxil olan göstərici «Elmi nəşrlər (H-indeks)» Qlobal İnnovasiya İndeksində (Qİİ-2018) «Bilik istehsalı 6.1 indikatoru» göstəricilər sırasında öz əksini tapır və

- 6.1.4. – «elmi-texniki nəşrlər» – 97-ci yer;
- 6.1.5. – «sitatlanma indeksi H-indeks» – 107-ci yer.

Yəni **yaxşılaşdırmağa doğru potensialımız mövcuddur**.

Qİİ-2017 Hesabatına əsasən, «İnnovasiya resursları (imkanları)» 78-ci pillədə yer aldığı halda, «İnformasiya nəticələri» 89-cu yerdədir. Bu isə **müəyyən ehtiyatların olmasının təzahürüdür**.

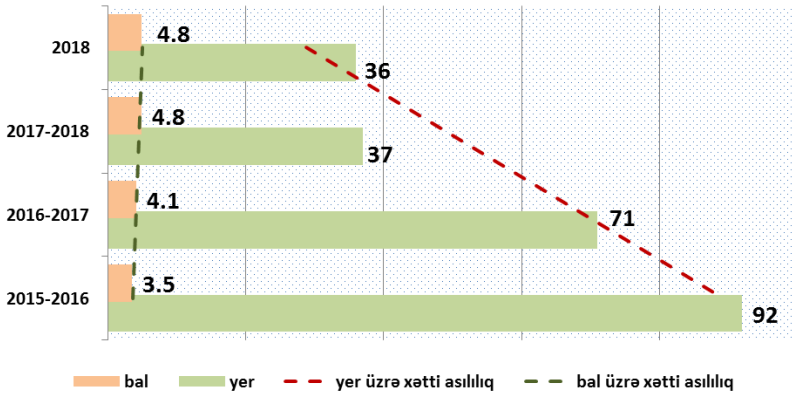
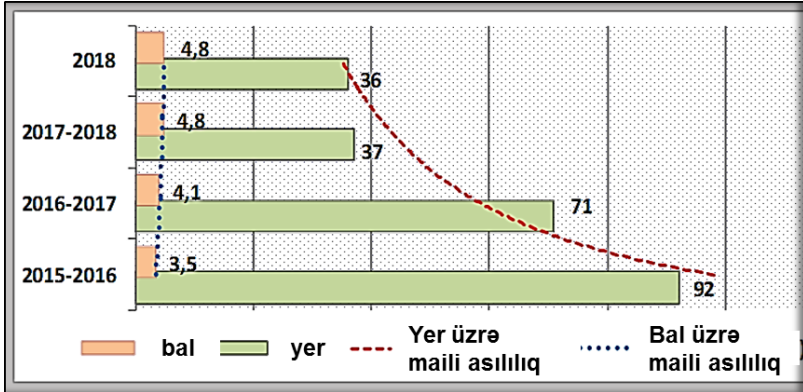
Qİİ – 2017	Yer
Qİİ (Qlobal İnnovasiya İndeksi)	82-ci yer
innovasiya imkanları (resursları)	78-ci yer
innovasiya nəticələri	89-cu yer

Bununla yanaşı, «İnnovasiya imkanları (resursları)» altindeksi araşdırılarkən, görürük ki, 2017-ci ildə 74-cü yerdə qərarlaşdığı halda «İnnovasiya nəticələri» altindeksindəki «Biliklər və texnologiyalar sahəsində nəticələr» göstəricisi yalnız 104-cü yerdədir, özü də ölkəmizin «universitet tədqiqatları» göstəricisi 70-ci yerdə olduğu halda.

Bu isə o nəticəyə gətirir ki, bir tərəfdən dövlətin yaratdığı innovasiya imkanları və əldə etdiyimiz innovasiya nəticələri arasında fərq yaranıb, digər tərəfdən isə universitetlərin kifayət qədər elmi nəticələri olduğu halda ixtira və patent fəallığının zəif olması və texnologiyaların kommersiyalaşmasının olmaması səbəblərindən yekun innovasiya nəticələri qaneedici deyil.

Bu vəziyyət ölkəmizin Qİİ Hesabatında «Əqli mülkiyyətin qorunması» indikatorunun «Təsisatlar» altindeksində yaxşılaşması fonunda baş verir. Göründüyü kimi, «Əqli mülkiyyətin qorunması» indikatoru 2015-2016-cı illərdə 92-ci yerdən 2018-ci ildə 36-cı yerə qalxaraq, qərarlaşıb.

Qlobal Rəqabətqabiliyyətlik İndeksində Azərbaycan üzrə «Əqli mülkiyyətin qorunması» indikatorunun illər üzrə dinamikası

Beləliklə, dövlət tərəfindən yaradılan imkanların mövcudluğu, elmi potensialın və elmi nəticələrin olduğu və əqli mülkiyyətin qorunduğu halda innovasiyalı fəaliyyətin aktivləşməsi məqsədi ilə müvafiq tədbirlərin görülməsi zəruridir. Bununla bağlı, növbəti hissədə ixtira və patent fəaliyyəti aqreqativ deyil, ilkin göstəricilər əsasında təhlil edilir.

3. Patent fəaliyyətini xarakterizə edən göstəricilər mütləq (bazis) və nisbi göstəricilərdir.

Mütləq göstəricilər sənaye mülkiyyəti obyektlərinə (patent, faydalı model, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları) olan iddia sənədlərinin və Patent təşkilatı (PT) tərəfindən verilən qorunma sənədlərinin (patent, şəhadətnamə) sayı ilə müəyyən edilir. Həmin göstəricilərdə yerli və xarici iddialar (rezident, qeyri-rezident), ilin axırına qədər qüvvədə olan qorunma sənədlərinin sayı, ƏM-in, əmlak hüquqlarının sərəncamçılığına aid lisenziyaların sayı kimi amillər nəzərə alınır.

Mütləq göstəricilərin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar o qədər də PT-nın fəaliyyətinin meyarları kimi çıxış etmirlər: bu göstəricilər bir tərəfdən tədqiqat, innovasiya sektorunun fəaliyyətini qiymətləndirir, digər tərəfdən isə istehsalatın inkişaf səviyyəsini və bazarın ehtiyaclarını nəzərə alır.

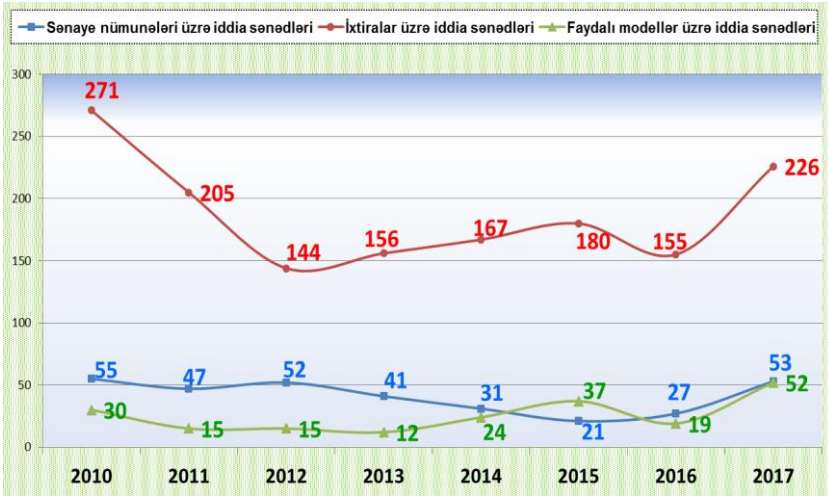
PT isə bu mütləq göstəricilərə öz təsirini aşağıdakı vasitələrlə həyata keçirə bilir:

- rəqəmli infrastrukturunun modernləşdirilməsi və sifarişçilərin PT ilə əlaqələrinin elektron şəkildə yaradılması, bir sözlə, yeni rəqəmli servislərinin təqdim edilməsi vasitəsilə yaxud ilkin patent axtarışını daha qısa müddətdə keçirtmək üçün ödənişli xidmətin tətbiqi (bunlar PT-nın bilavasitə göstəriciləri olan iddia sənədlərinin baxılma müddətinin azaldılmasına və nəticədə aparılan ekspertizaların sayının artırılmasına təsir edir);
- patent analitikasının istifadəsi, yeni patent landşaftlarının və bençmarkinqin istifadəsi (bunlar ölkənin texnoloji profilini müəyyən edərək, hansı bazarlarda patentin alınmasını, hansılarda lisenziyanın əlverişliliyini, hansı məhsulun buraxılması, rəqiblər və partn-

yorlar haqqında məlumatı aydınlaşdırır və s.). Nəticədə mütləq göstəricilərə müsbət təsir göstərilir;

- patent rüsumlarının tənzimlənməsi və güzəştli iddiaçı kateqoriyaların genişlənməsi;
- innovasiya sektorunun stimullaşdırılması, ƏM-in istifadəsi ilə bağlı mənfəət vergisinin azaldılması, müəlliflərin stimullaşdırılması, kommersiyalaşma üçün həvəsləndirici tədbirlərin keçirilməsi (son tədbirlər PT-nin daxili göstəriciləri olan patent rüsumlarının həcmi və dövlət büdcəsinə yönəldilən vəsaitlərə təsir edir).

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ixtiralar, faydalı modellər və sənaye nümunələri ilə bağlı iddia sənədləri – mütləq göstəricilərinin dinamikası

Diaqramdan göründüyü kimi, ixtiralarla bağlı iddia sənədləri araşdırılan müddətdə azalma tendensiyasına uğrayır.

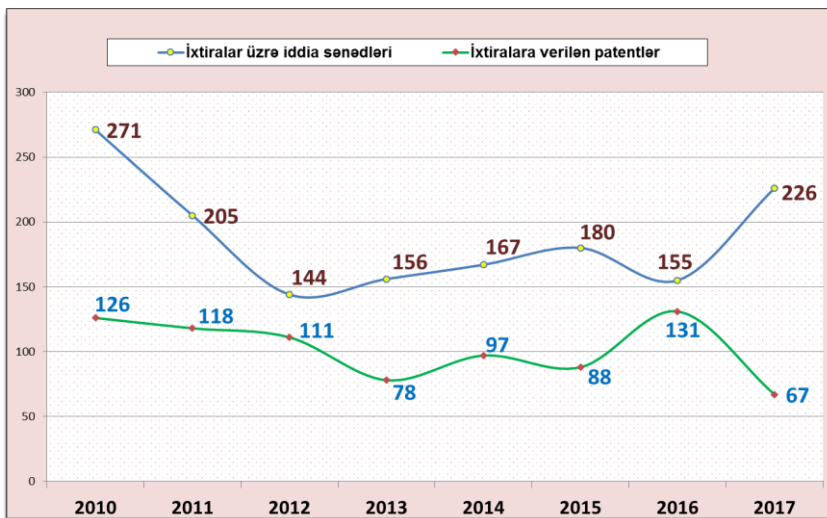
**Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər)
əmtəə nişanları ilə bağlı iddia sənədləri –
mütləq göstəricisinin dinamikası**

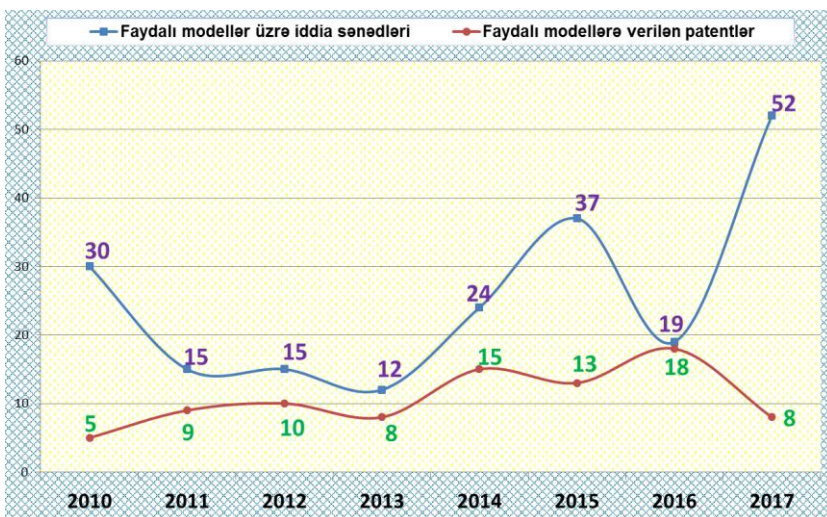
4. ƏM obyektlərinə iddia sənədləri mütləq göstəricilərinin həmin iddialarla bağlı PT tərəfindən verilən qorunma sənədləri mütləq göstəriciləri ilə birgə araşdırılmalı olduğu halda yaranmış vəziyyət haqqında yeni mülahizələr irəli sürmək mümkün olur.

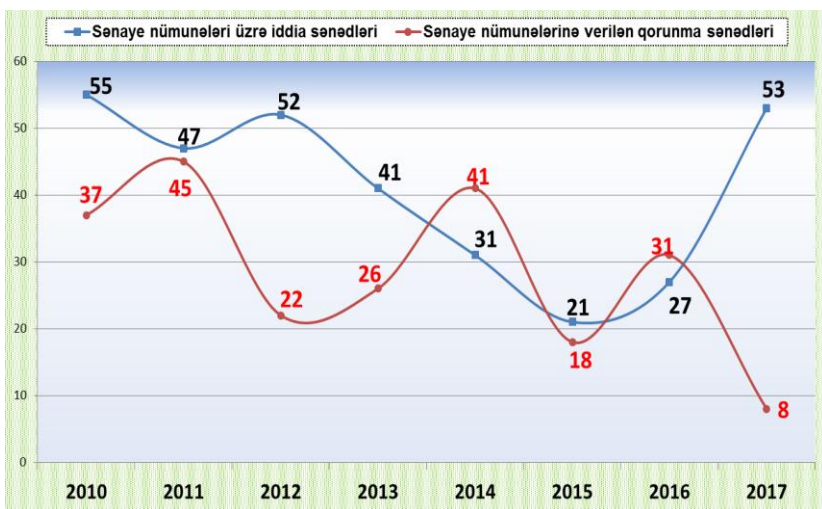
Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ixtiralarla bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

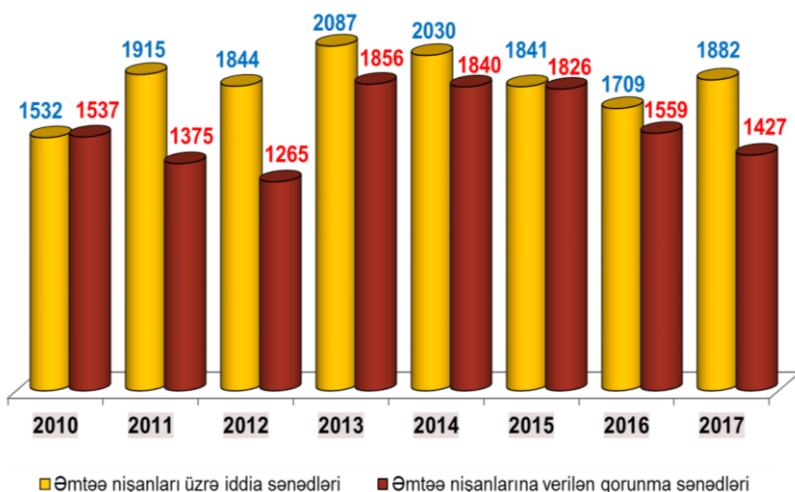
Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) faydalı modellərlə bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) sənaye nümunələri ilə bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

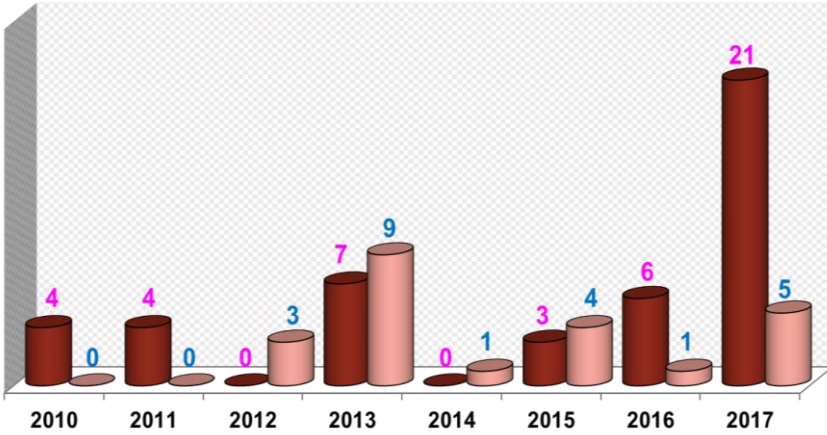

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) əmtəə nişanları ilə bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) coğrafi göstəricilərlə bağlı mütləq göstəricilərin dinamikası

■ Coğrafi göstəricilər üzrə iddia sənədləri ■ Coğrafi göstəricilərə verilən qorunma sənədləri

Təqdim edilən son 5 diaqramda diqqəti çəkən – verilən patentlərin və qorunma sənədlərinin sayının azalma trendi ilə müşahidə olunmasıdır.

Üstəlik, ixtiralar üzrə iddia sənədləri azalma tendensiyasına uğradığı halda mütləq göstərici – patentlərin verilməsi daha da qabarıq azalmaya məruz qalır.

Bununla yanaşı, 8 il ərzində göstəricilər, o cümlədən nisbətən dəyişməyən sənaye mülkiyyəti üzrə iddia sənədlərinə münasibətdə qorunma sənədinin verilməsi arasındakı fərq daha da qabarıq vəziyyəti nümayiş edir (belə ki, ixtiralarla bağlı iddia sənədləri və alınan patentlər 2010-cu ildə $271:126=2,15$ nisbətində olduğu halda, 2017-ci ildə $226:67=3,37$ nisbətinə qədər çoxalmış olur, həmçinin sənaye nümunələri ilə bağlı «iddia sənədləri-qorunma

sənədi» nisbəti də həmin illərdə 1,49-dan 6,62-ə qədər artmış olur).

Coğrafi göstəricilər üzrə 2017-ci ildə iddia sənədlərinin sayının maksimum olduğu və 2013-cü ildəki iddia sənədlərinin sayını 3 dəfə üstələdiyi halda verilən qorunma sənədlərinin sayı 2013-cü illə müqayisədə təxminən 2 dəfə azalmış olur.

5. İxtiralara patent iddialarının və verilən patentlərin sənaye mülkiyyətində ən mühüm rolunu nəzərə alaraq, onların üzərində ayrıca dayanmaq məqsəduyğun olardı və onlara aid məlumat xüsusi cədvəldə təqdim olunur:

İxtiralara patent iddialarının, patentlərin verilməsinin və digər mütləq göstəricilərin dinamikası

Göstəricilər	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. İddiaların sayı (ümumi), o cümlədən:	271	205	144	156	167	180	155	226
yerli iddiaçılar (rezident),	258	196	132	132	143	151	136	206
xarici iddiaçılar (qeyri-rezident)	13	9	12	24	24	29	19	20
2. Verilən patentlərin sayı, o cümlədən:	126	118	111	78	97	88	131	67
yerli (rezident),	124	109	105	73	92	86	116	63
xarici (qeyri-rezident)	2	9	6	5	5	2	15	4
3. Qüvvədə olan patentlər (Avrasiya Patent Təşkilatı istisna olmaqla)	496	451	289	248	288	203	345	236
4. Lisenziya sazişləri	1	-	4	-	1	-	-	2

Cədvəldəki statistika aşağıdakı nəticələrə gəlmək imkanı verir:

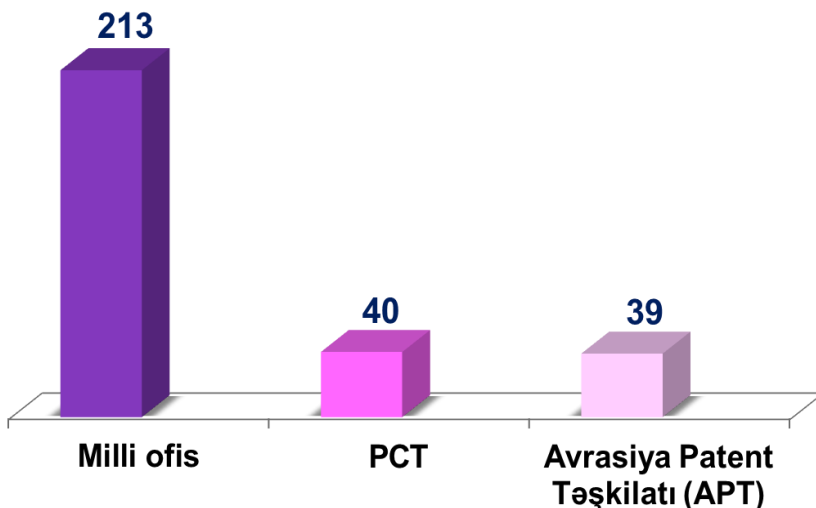
- Qeyri-rezidentlər ümumiyyətlə az sayda iddia sənədi verirlər (9-29).
- 2010-2017-ci illərdə cəmi 816 patent verilib və iddialarla (1504) müqayisədə 54,3% təşkil edir.

- SWOT-analizinin nəticələri göstərir ki, yerli ixtiraçılar Azərbaycanda patentləşməyə üstünlük verirlər, belə ki, Azərbaycan bazarının yeni texnologiyalara ehtiyacları xarici nümunələr vasitəsilə ödənilməklə qarşılaşır.
- Qüvvədə olan patentlərin sayının azalması müşahidə olunur (2010-cu ildə - 496, 2017-ci ildə - 236) və bu, ixtiraçıların patentlərin qüvvədə olmasına marağının və mövcud patentlərə bazar tələbatının zəif olmasına dəlalət edir.
- Yerli iddiaçıların beynəlxalq patent fəaliyyətinin zəif olması nəzərə çarpır (səbəblərdən biri də xarici patentin alınmasına və qüvvədə saxlanılmasına olan böyük xərclərdir).
- 2010-2017-ci illərdə cəmi 8 lisenziya sazişi mövcud idi (bunların 4-ü 2010-cu ildə), bu isə ƏM bazarının kifayət qədər zəif inkişafını (texnologiyaların kommersiyalaşdırılmasının zəifliyini) göstərir. Üstəlik, 10 ildən sonra müəlliflər patentlərin ümumi sayının 50%-i saxlamaqda ehtiyac duymurlar (səbəblərin biri maliyyə alətlərinin zəif olmasıdır (ƏM-in qiymətləndirilməsi, girov, sığorta mexanizmlərinin kifayət qədər işləməməsi)).
- Spirmenin ranq korrelyasiyası (iddia sənədləri – patentin alınması) göstərir ki, 0,82 birbaşa müsbət korrelyasiya 1 il laq ilə (bir il sonra) mövcuddur. Pirsön korrelyasiya əmsalı isə 1 il laqı təsdiqləyir (0,63). Bu isə o deməkdir ki, patentlərin verilməsi iddia sənədləri verildikdən 1 il sonra baş tutur (dünya orta statistik müddətinə uyğundur).
- 2018-ci ilə PCT beynəlxalq sistemi nəzərə alınmaqla, Azərbaycanda qorunan patentlərin sayı 253-ə bərabərdir, həmçininin APT (Avrasiya Patent Təşkilatı) çərçivəsində qorunan patentlər əlavə olaraq 39-dur

və beləliklə qorunan patentlərin sayı ümumilikdə 292-dir. Onların qeydiyyat üzrə paylanması aşağıdakı diaqramda göstərilir:

•

2018-ci ildə Azərbaycanda qüvvədə olan patentlərin paylanması

6. Qeyd edildiyi kimi, ixtira aktivliyini və səmərəliliyini, həmçinin ƏM potensialının ölkələrarası müqayisələrin düzgünlüyünü təmin etmək məqsədilə patent sistemində aid bir neçə nisbi əmsallar istifadə olunur. Bunların mənası aşağıdakılardır:

- ixtira aktivliyi əmsalı: 10 min əhali sayına nisbətə yerli iddiaçılar tərəfindən patentlərə iddiaların sayı;
- patent aktivliyi əmsalı: 10 min əhali sayına nisbətə milli PT tərəfindən ölkə vətəndaşlarına verilən patentlərin sayı;

- özünü təminatmə əmsalı: PT-nın yerli iddiaçılar tərəfindən verilən patent iddialarının sayının ümumi patent iddialarına nisbəti (bu göstərici yerli tədqiqat əməyinin müqayisəli miqyasını ölçür);
- texnoloji asılılıq əmsalı: PT-nın xarici iddiaçıların iddialarının sayının yerli iddiaçılar tərəfindən verilən iddiaların sayına nisbəti (bu göstərici özünü təminatmə əmsalının əksidir);
- ixtira potensialının reallaşması əmsalı: verilən patentlərin və təqdim olunan iddiaların nisbəti.

Bu rəqəmlər aşağıdakı cədvəldə verilir:

İxtira və patent fəaliyyətinin nisbi göstəricilərinin dinamika

Göstəricilər	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. İxtira aktivliyi əmsalı	0,29	0,22	0,14	0,14	0,15	0,16	0,14	0,21
2. Patent aktivliyi əmsalı	0,14	0,12	0,11	0,08	0,1	0,09	0,12	0,06
3. Özünü təminatmə əmsalı : ixtira	0,95	0,96	0,92	0,85	0,86	0,84	0,88	0,91
patent	0,98	0,92	0,95	0,94	0,95	0,98	0,89	0,94
4. Texnoloji asılılıq əmsalı : ixtira	0,05	0,05	0,09	0,18	0,17	0,19	0,14	0,10
patent	0,02	0,08	0,06	0,07	0,05	0,02	0,13	0,06
5. İxtira potensialının reallaşması əmsalı	0,48	0,56	0,80	0,55	0,64	0,57	0,85	0,31
6. Bir patent iddiasına olan tədqiqatçıların sayı	42,6	56,1	90,2	115,9	110,5	107,9	118,4	75,2
7. ETTKİ-ə xərclənən 1 mln. \$ həcmində milli patent iddialarının sayı	2,5	1,7	1,0	0,9	0,9	0,9	1,1	2,5

Təqdim olunan cədvəldəki nisbi göstəricilər bir neçə nəticələrə gəlmək imkanı verir:

- ✓ İxtira və patent aktivliyinin zəifləməsi müşahidə olunur.
- ✓ İxtiralar üzrə özünü təminatmə əmsalı 0,84-0,96 civarında dəyişərək, nisbətən sabitdir, həmçinin patent üzrə bu əmsal 0,98-dən 0,95-ə qədər azalır.

- ✓ İxtiralar üzrə texnoloji asılılıq əmsalı azalmanı göstərir, həmçinin patent üzrə həmin əmsal azalır, lakin göstəricinin aşağı qiyməti «texnoloji azadlığı» demək deyil, daha çox xarici iddiaçıların risklərin olması ilə bağlı (təkrarlama) patentləşmədən imtina etmələrinə dəlalət edir.
- ✓ İxtira və patent üzrə potensialın reallaşması əmsalları ildən-ilə nəzərə çarpan dərəcədə dəyişərək, nəticədə 2017-ci ildə azalır və bunun səbəbi: patent aktivliyinin zəif olmasıdır.

Son iki göstəriciyə gəldikdə (bir patent iddiasına olan tədqiqatçıların sayı və ETTK işlərinə xərclənən 1 mln. dollar həcmində milli patent iddialarının sayı), qeyd edilməlidir ki, həmin göstəricilər ölkələrarası müqayisələrdə böyük əhəmiyyət kəsb edir və mahiyyətce aşağıdakı mənanı daşıyır:

- ✓ Bir patent iddiasına olan tədqiqatçıların sayı (1 illik laqla hesablanır), yəni ötən ildəki tədqiqatçıların sayının növbəti ildəki patent iddialarının sayına olan nisbətidir;
- ✓ ETTK işlərinə xərclənən 1 mln. dollar həcmində milli patent iddialarının sayı (1 illik laqla hesablanır) və cari ilin patent iddialarının sayının ötən ildə ETTK işlərinə xərclənən hər 1 mln. dollara olan nisbətidir.

Cədvəldən görüldüyü kimi, birinci göstərici 2010-cu ildən başlayaraq, əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır, sonra isə nisbətən aşağı düşərək, 2017-ci ildə 2010-cu ildəki nəticəni təxminən 1,8 dəfə üstələyir. İkinci göstərici isə dəyişən xarakter daşıyır, lakin 2017-ci ildə 2,5-ə bərabər olan 2010-cu ilin nəticəsini təkrarlayır (bu göstərici üzrə əlavə dəqiqləşdirmələr aparılmalıdır).

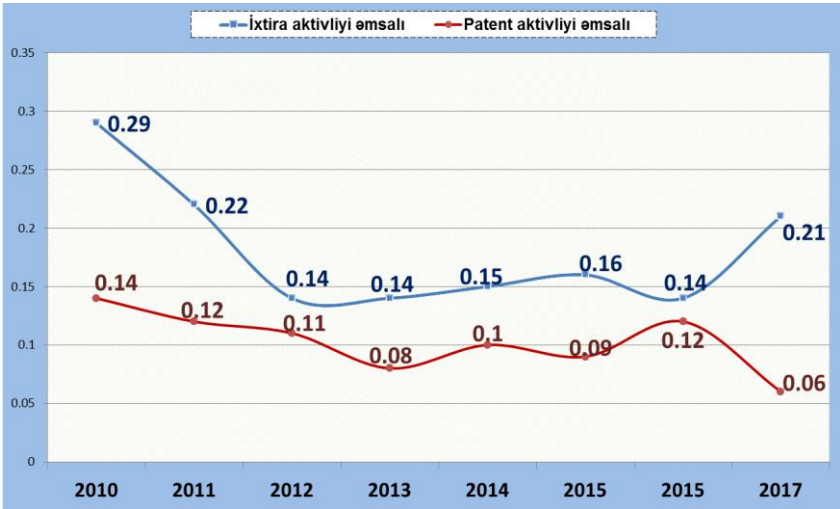

Ölkələrarası müqayisələrdə birinci göstəricinin daha aşağı, ikinci göstəricinin isə daha yüksək qiymətinin əlverişliliyi qəbul edilib.

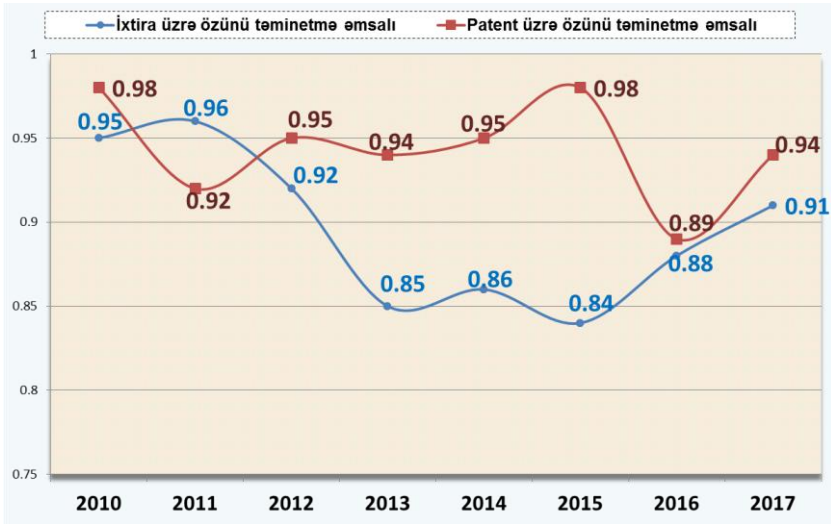
Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycanda 2010-2017-ci illər üzrə bir iddiaya və verilən bir patentə olan tədqiqatçılardan sayı artmaqdadır.

Aşağıdakı diaqramlar yuxarıdakı qeydləri təsvir edir:

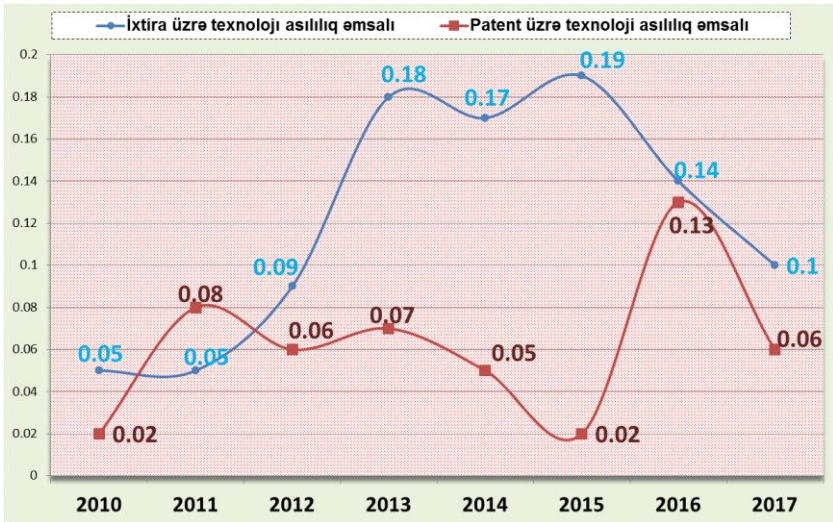
Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ixtira və patent aktivliyi əmsalları

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ixtira və patent özünü təminatmə əmsallarının dinamikası

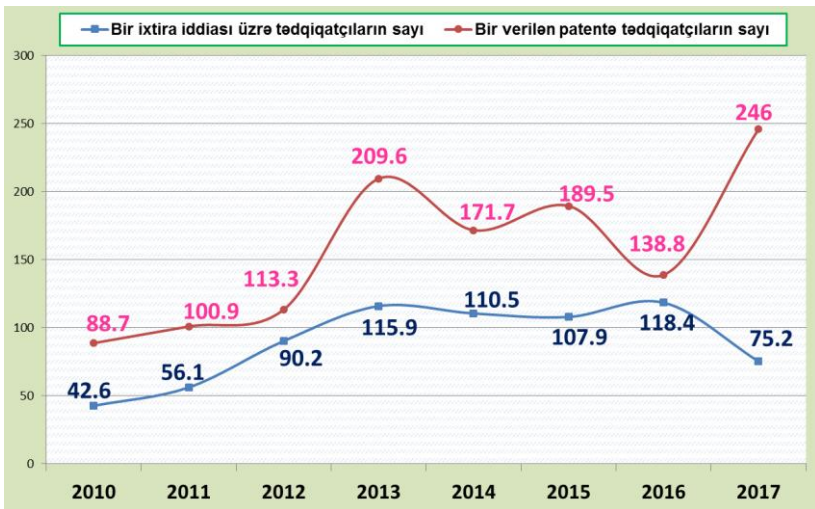
Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ixtira və patent texnoloji asılılıq əmsallarının dinamikası

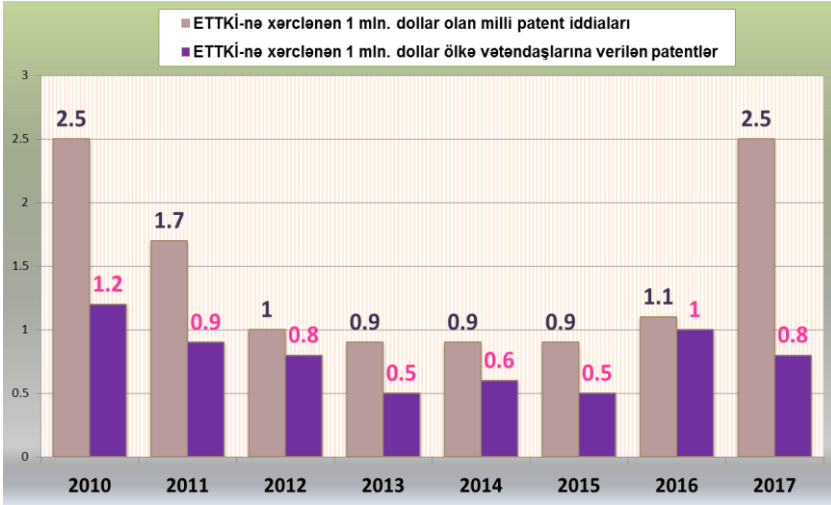
Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ixtira potensialının reallaşması əmsalinin dinamikası

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) bir ixtira iddiasına və bir verilən patentə düşən tədqiqatçılarn sayı

Azərbaycan üzrə (2010-2017-ci illər) ETTKİ-ə xərclənən 1 mln. dollar həcmində milli patent iddiaları və verilən patentlər

7. Bu hissədə qısaca da olsa patentlərdən savayı digər sənaye mülkiyyəti obyektləri, o cümlədən faydalı modellər, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları üzrə iddia sənədlərinin və verilən qorunma sənədlərinin dinamikasına nəzər salacağıq.

Öncə verilən diaqramlardan görüldüyü kimi, 2010-2017-ci illərdə faydalı modellərlə bağlı iddia sənədləri 30 vahid dəyişərək, 2017-ci ildə 52-ə qədər artmışdır. Həmin müddətdə qorunma sənədlərinin verilməsi 5 vahiddən 8-ə qədər artmışdır, lakin 2016-cı ildə 18 vahidə bərabər verilən qorunma sənədlərinin maksimal qiymətindən azalmağa trend nümayiş etdirməkdədir. Həmin müddətdə sənaye nümunələri üzrə iddia sənədlərinin sayı azalaraq, 2010-cu ildə 55 vahid, 2017-ci ildə isə təxminən həmin say (58 vahid) bərabər idi. Lakin, əgər 2010-cu ildə 37

qorunma sənədi verilmişdirsə, 2017-ci ildə onların sayı yalnız 8 vahidə bərabər idi və beləliklə sorğu və qorunma sənədləri arasındakı nisbət 6,6:1 qədər artmışdır.

Bununla belə, 2016-cı ildə sorğu sayı 27 vahid olduğu halda, 31 vahid qorunma sənədi verilmişdir (çox güman ki, ötən illərin iddia sənədlərinin yığılması və ya digər səbəblərə görə).

2010-2017-ci illərdə əmtəə nişanları üzrə iddia sənədlərinin və verilən qorunma sənədlərinin sayı təxminən bərabər olduğu halda (müvafiq olaraq, 1532 və 1537 vahid), 2017-ci ildə iddia sənədlərinin sayı artım nümayiş etdirərək (1881 vahid), verilən qorunma sənədlərinin sayı isə, əksinə, azalaraq (1427 vahid), aralarındakı fərqi artırmasına işarə edir.

Həmin müddətdə coğrafi göstəricilər üzrə iddia sənədlərinin sayı 5 dəfə artaraq, 2017-ci ildə 20 vahidə bərabər olmuş, bununla belə, qorunma sənədlərinin verilməsi 2017-ci ildə 5 vahid səviyyəsinə çatmışdı.

III. Beynəlxalq məkanda milli patent informasiyası və ölkənin texnoloji profili

1. Qlobal texnoloji trendlərin milli rəqabətqabiliyyətliliyə təsiri elm və texnologiya sahəsi üçün yeni çağırışlar formalaşdırır. Bir sıra inkişaf etmiş və inkişafda olan ölkələrin IV sənaye inqilabına sürətli keçidi əlavə dəyərin yaranmasında qlobal zəncirlərin kardinal dəyişikliyinə, ənənəvi bazarların dəyişiklik və yeniləşməsində yeni bazarların yaranmasına səbəb olur.

Dəyişmiş iqlim innovasiyalı inkişafa prioritet verən ölkələrdə elmi tədqiqatların səmərəsinin artırılması ilə yanaşı, dəstək verilən prioritet istiqamətlərin seçimi tələbini irəli sürür. Bunun nəticəsidir ki, **ölkələrin iqtisadi artımını təmin etmək məqsədilə «Böyük çağırışlar» Konsepsiyasına, yeni daha nəzərə çarpan dünya problemlərinə üz tutaraq, milli elmi sistemlərin həmin istiqamətlərə yönəldilməsi üzərində çalışmalar gedir, bir sözlə, tədqiqatların prioritet istiqamətlərini seçməklə, strateji yol xəritələri üzərində işlər aparılır.**

2. Səmərəli və tarazlaşmış prioritetlər sisteminin seçilməsi ilk növbədə mövcud texnoloji vəziyyəti qiymətləndirmək, ölkənin texnoloji profilini müəyyən etmək, dünyanın aparıcı dövlətlərinin texnoloji nailiyyətləri ilə müqayisə edərək və əldə edilmiş statistikaya arxalanaraq, perspektiv istiqamətlərini milli spesifikaya uyğun olaraq irəli sürmək mümkün olur.

Sadalanan işlərin aparılmasında patent statistikasına əsaslanan indikatorlar mühüm rol oynamaqdadır. Aşağıdakı cədvəl Azərbaycanın iki vacib reytinglərində – GCI və GII uyğun olaraq, ixtira və patent aktivliyini nümayiş edir.

Azərbaycan üzrə Global Rəqabətqabiliyyətlik İndeksi

	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018
Global Competitiveness Index	40	37	35	69
12.06 Patent müraciətləri*				87
- yer				0,21
- bal				
12.10 Əmtəə nişanları müraciətləri*				101
- yer				128,58
- bal				
12.07 PCT patent müraciətləri**	75	80	79	
- yer	0,7	0,5	0,5	
- bal				
Global Innovation Index	93	85	82	82
5.2.5 Patent ailəsi (rezidentlərin üçlük patentlərə sifariş, mird. \$ ÜDM / SGB)	91	78	74	76
- yer	0,0	0,0	0,1	0,0
- bal				
6.1.1 Yerli rezidentlərin milli PT-a iddia sənədləri (mird. \$ ÜDM/SGB)	61	60	59	60
- yer	1,0	1,2	1,3	1,1
- bal				
6.1.2 PCT üzrə rezidentlərin patent müraciətləri (mird. \$ ÜDM/SGB)	99	94	99	72
- yer	0,0	0,0	0,0	0,1
- bal				
6.1.3 Yerli rezidentlərin milli PT-a faydalı modellərə müraciətləri (mird. \$ ÜDM/SGB)	57	46	46	53
- yer	0,1	0,1	0,1	0,1
- bal				
7.1.1 Yerli rezidentlərin milli PT-a əmtəə nişanlarına müraciətlərinə qorunma sənədləri (mird. \$ ÜDM/SGB)	77	76	91	91
- yer	22,4	22,2	16,5	17,0
- bal				
7.1.2 Madrid sisteminin ölkə üzrə sahiblərinin əmtəə nişanlarına iddia sənədləri (mird. \$ ÜDM/SGB)	49	87	107	110
- yer	0,2	0,3	0,1	0,1
- bal				

* - 2018

** - 2015-2016; 2016-2017; 2017-2018

Öncə qeyd edildiyi kimi, 2018-ci ilədək olan məlumata əsasən, GCI üzrə «Patent müraciətləri» 87-ci, «Əmtəə nişanlarına müraciətlər» 101-ci yerlərdə qərarlaşmışdı (2018-ci ilə qədər istifadə olunan «PCT patent müraciətləri» göstəricisi üzrə müvafiq olaraq, 2015-2016-cı illərdə – 75-ci, 2016-2017-ci illərdə – 80-ci və 2017-2018-ci illərdə isə 79-cu yerlərdə idi).

GII əsasən, 2018-ci ilə görə rezidentlərin milli ofisə patent iddiaları 60-cı yerdə olduğu halda, «PCT» üzrə – 72-ci, «patent üçlüyü» üzrə isə 76-cı yerlərdə idi. Həmçinin «Əmtəə nişanları» ilə bağlı rezidentlərin milli ofisə müraciətləri 91-ci yerdə olduğu halda, Madrid sistemi vasitəsilə əmtəə nişanlarına iddialar 110-cu yerdə idi.

Ölkənin patent idarələrində yerli və beynəlxalq iddiaçıların patent üzrə iddia sənədləri

№	Lider ölkələr beşliyi	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.	Rusiya	42800	41998	44684	45269	40606	45815	41928	37221
2.	Ukrayna	5312	5253	4955	5412	4813	4497	4095	4047
3.	Qazaxıstan	1984	1774	-	2264	2091	1555	1285	1312
4.	Belarus	2045	1931	1983	1729	886	860	639	652
5.	Özbəkistan	632	556	510	557	568	507	555	553
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
8.	Azərbaycan	292	229	165	189	205	221	205	226*

* - Milli ofisin məlumatına görə
Sıralanma 2017-ci ilin nəticələrinə əsaslanır

Ölkənin patent idarələrində yerli və beynəlxalq iddiaçılara patentlərin verilməsi

№	Lider ölkələr beşliyi	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.	Rusiya	30478	30135	33036	31780	34190	34899	33808	34587
2.	Ukrayna	3874	4061	3405	3635	3319	3014	2813	2590
3.	Belarus	1305	1536	-	1158	1978	913	1042	1045
4.	Qazaxıstan	1883	1897	-	1516	1523	1521	-	921
5.	Gürcüstan	258	237	346	286	209	206	177	206
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
9.	Azərbaycan	129	126	120		112	101	174	67*

* - Milli ofisin məlumatına görə
Sıralanma 2017-ci ilin nəticələrinə əsaslanır

Mənbə: ÜƏMT-nin məlumatına əsasən

2017-ci ildə ölkələr üzrə ixtira və patent aktivliyi

No	Lider ölkələr üçlüyü	İxtira fəallığı göstəricisi	Patent fəallığı göstəricisi
1.	Rusiya	1,60	1,48
2.	Qazaxıstan	0,63	0,39
3.	Belarus	0,59	1,0
.....	.....	.....	.....
9.	Azərbaycan	0,21*	0,06*

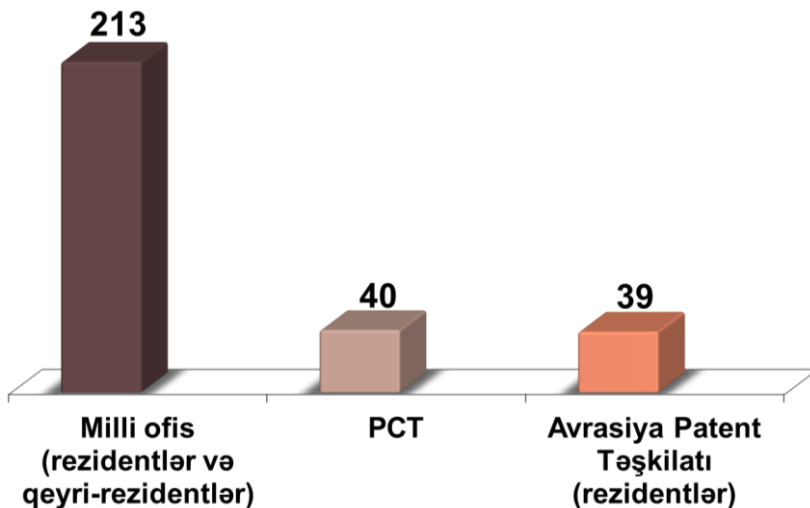
* - Milli ofisin məlumatına görə

Mənbə: ÜƏMT-nin məlumatına əsasən

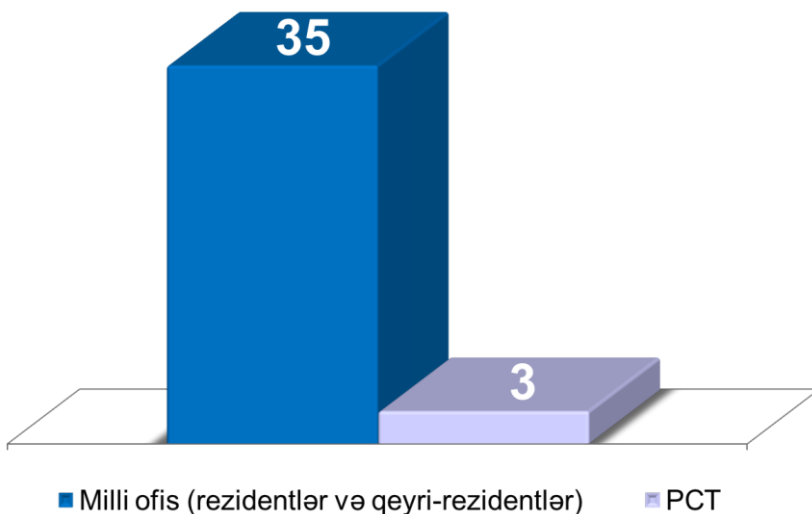
Göstərilən rəqəmlər böyük ehtiyatlarımızı nümayiş etdirməklə yanaşı, ixtiraçılarımızın və iş adamlarımızın məhz milli səviyyədə qorunmaya meylliliyini göstərməkdədir.

Növbəti iki diaqram isə 2018-ci ildə ixtira və faydalı modellərə aid qüvvədə olan patentlərin qeyd edildiyini təsdiqləyir.

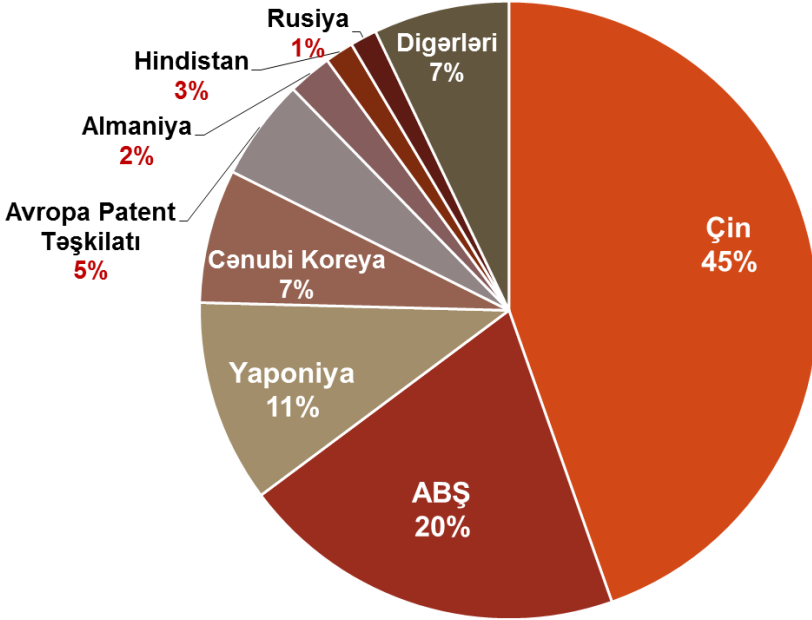
Azərbaycan üzrə 2018-ci ildə qüvvədə olan ixtiralara patentlərin paylanması

Azərbaycan üzrə 2018-ci ildə qüvvədə olan faydalı modellərə patentlərin paylanması

ÜƏMT-nin məlumatına əsasən, dünya üzrə ölkələrin patent idarələri arasında iddiaların paylanması aşağıdakı diaqramda təqdim edilir.

Dünya üzrə aparıcı milli Patent təşkilatı arasındakı 2016-cı ildəki iddiaların paylanması

Mənbə: *WIPO statistical database*

3. Növbəti diaqramlarda 2015-2017-ci illər ərzində PCT beynəlxalq müqavilə üzrə qorunmaya təqdim olunan xarici iddiaların, Azərbaycanda rezidentlərin PCT vasitəsilə qorunmaya təqdim olunan iddialarının və həmçinin Avrasiya Patent Təşkilatına qorunmaya təqdim olunan iddiaların sayı verilmişdir.

Cədvəldə faydalı modellərə aid həmin göstəricilər də əksini tapır. Bununla yanaşı, sənaye nümunələrinə dair Haaqa Sazişi ilə bağlı analoji məlumat və əmtəə nişanlarına aid Madrid Sazişi ilə bağlı həmin tipli məlumat yerləşdirilib.

Sənaye mülkiyyəti obyektı	Hərəkət	2015	2016	2017
İxtiralar	Ümumilikdə Azərbaycana daxil olan	180	155	226
	PCT üzrə Azərbaycana daxil olub	29	19	20
	Azərbaycandan PCT üzrə verilib	3	3	7
	Azərbaycandan Avrasiya Patent Təşkilatına verilib	35	32	36
Faydalı modellər	Ümumilikdə Azərbaycana daxil olan	37	19	52
	PCT üzrə Azərbaycana daxil olub	2	1	15
	Azərbaycandan PCT üzrə verilib	-	-	-
Sənaye nümunələri	Haaqa üzrə Azərbaycana daxil olub	271	253	199
	İmtina qərarı verilib	7	-	7
	Azərbaycandan Haaqa üzrə verilib	-	-	-
Əmtəə nişanları	Azərbaycana Madrid üzrə daxil olub	4022	3036	3343
	İmtina qərarı verilib	150	121	236
	Azərbaycandan Madrid üzrə verilib	5	12	4

Təqdim olunan məlumatdan aydın görünür ki:

- ✓ Azərbaycanda qorunmaya verilən sənaye mülkiyyəti obyektlərinə aid iddialar Azərbaycandan verilən müvafiq iddiaları qat-qat üstələyir.
- ✓ Avrasiya Patent Təşkilatından Azərbaycanda qorunmaq üçün ixtiralara aid qeydiyyat iddiaları 2015-2017-ci illərdə dəyişmədən qaldığı halda, PCT üzrə və Haaqa proseduruna sənaye nümunələrinə aid müvafiq iddiaların sayı azalmağa meyllidir.
- ✓ Madrid proseduru vasitəsilə beynəlxalq əmtəə nişanlarının qeydiyyatına aid iddiaların sayı da azalma trendini göstərir.

✓ Azərbaycanlı rezidentlər PCT sistemi ilə müqayisədə Avrasiya Patent Təşkilatına üstünlük verirlər. Təqdim olunan diaqramlar qeyd olunanları əyani şəkildə təsvir edir:

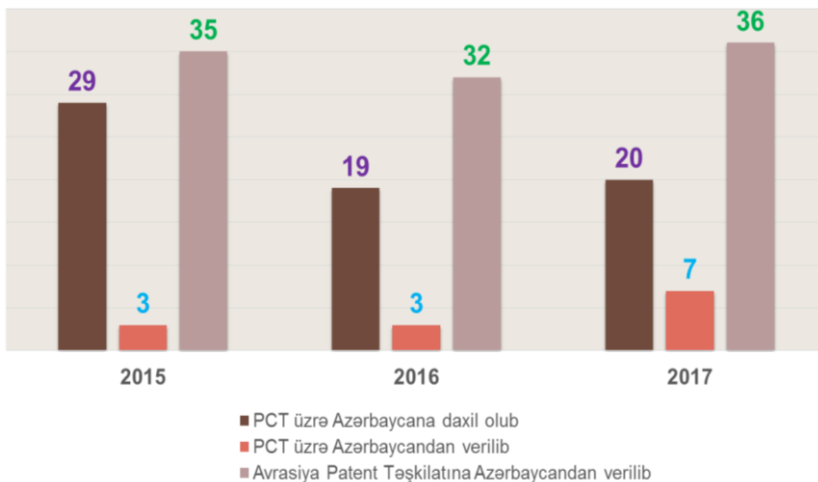
- Patent üzrə Milli ofisə verilən iddialar beynəlxalq və regional ofislərə verilən müvafiq iddiaları 5,2 dəfə üstələyir və bu cür fərq bir neçə ölkə istisna olmaqla (İran, Çin, Türkiyə, Rusiya), digər ölkələr üçün xarakterik deyil (baxmayaraq ki, bu ölkələrdə iddiaların sayı yüz dəfələrlə ölkəmizdəki iddiaların sayını üstələyir). Məsələn, 10 ölkə üçün bu fərq aşağıdakı diaqramda təqdim edilir:

Milli və beynəlxalq və ya xarici Patent təşkilatlarına daxil olan iddiaların nisbəti

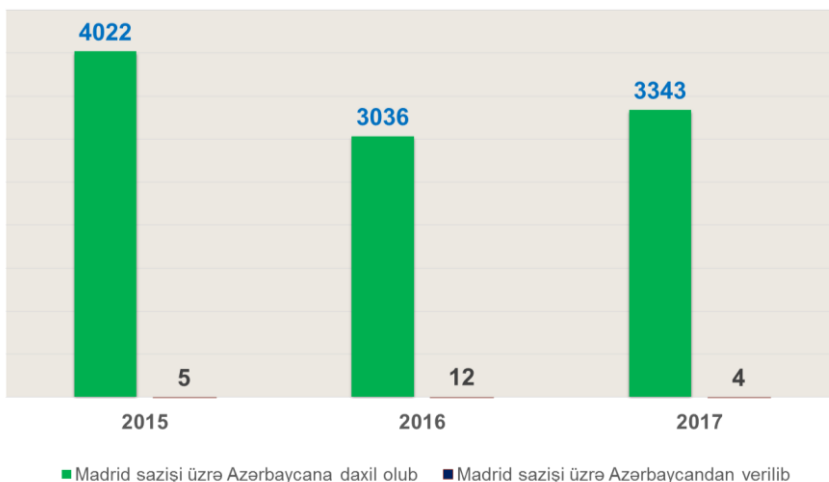

Mənbə: *WIPO statistical database, 2016*

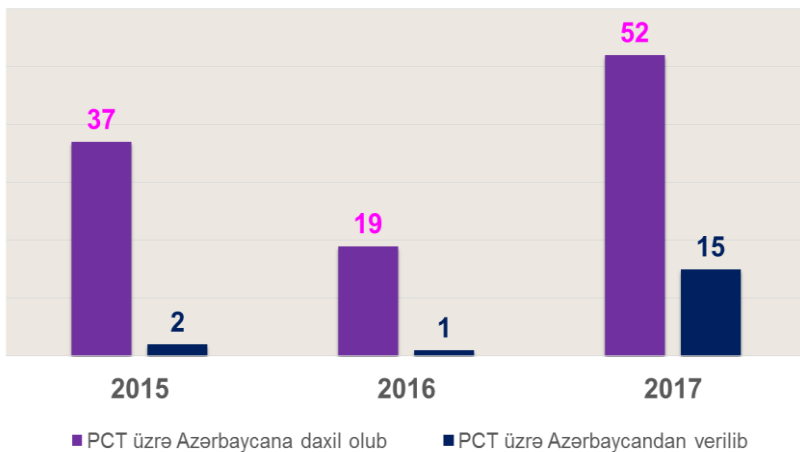
PCT və AAPT vasitəsilə ixtiraların qeydiyyatına aid iddia sənədlərinin sayı

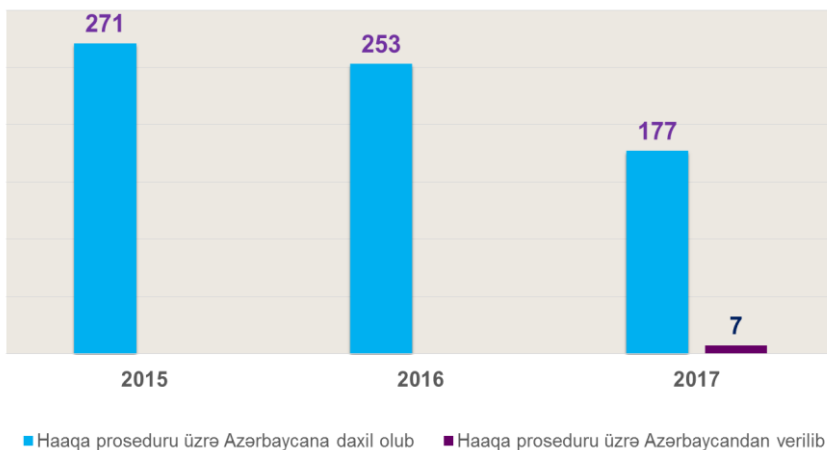
PCT vasitəsilə faydalı modellərin qeydiyyatına aid iddia sənədlərinin sayı

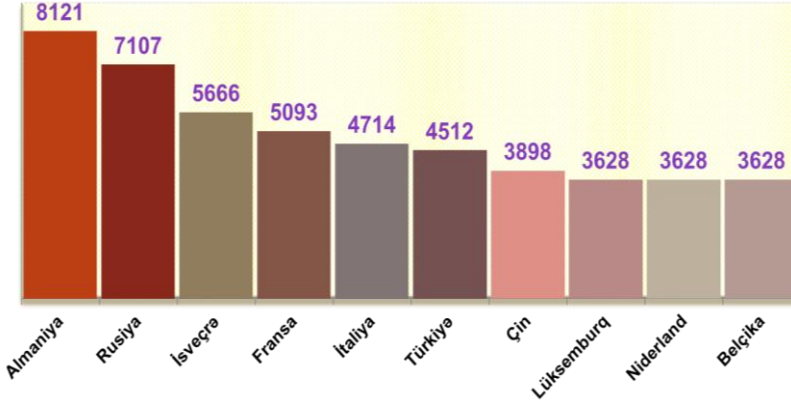
Haaqa proseduru vasitəsilə sənaye nümunələrinin qeydiyyatına aid iddia sənədlərinin sayı

Madrid proseduru vasitəsilə beynəlxalq əmtəə nişanlarının qeydiyyatına aid iddia sənədlərinin sayı

İqtisadi cəhətdən böyük maraq doğuran Azərbaycan bazarında əmtəə nişanlarını qoruyan ölkələr arasındakı paylaşma növbəti diaqramda təqdim edilir:

Azərbaycanda Madrid proseduruna əsasən, daha çox qüvvədə olan əmtəə nişanlarına aid ölkələr
(ÜƏMT-nin məlumatına görə, Azərbaycanda 2018-ci il üzrə qüvvədə olan əmtəə nişanlarının sayı 50892-dir)

4. İqtisadiyyatın qloballaşma dövründə və sürətlə dəyişən rəqabət mühitində ölkənin texnoloji inkişafının seçilməsi problemi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Seçimin relevantlığı və nəticə etibarilə effektivliyi nəzərə çarpan dərəcədə global və regional trendlərin nəzərə alınması ilə bağlıdır. Texnoloji trendlərin formalaşması isə öz növbəsində dünya bazarlarında gedən obyektiv inkişaf proseslərinə və texnoloji quruluşların inkişafına və əvəzlənməsinə istinad edir.

Bununla yanaşı, texnoloji trendlərə sosial, ekoloji, siyasi və digər amilləri nəzərə alan dövlət tərəfindən iqtisadiyyatı tənzimlənmə siyasəti təsir göstərir.

Beləliklə, ölkənin elmi-texnoloji prioritetlərinin seçimi, texnoloji inkişafının drayverlərinin müəyyən-ləşdirilməsi, mövcud milli, elmi-texnoloji potensialı və ölkə rəqabətqabiliyyətliliyi patent statistikasını və patent portfelinin strukturu və istiqamətləri vasitəsilə əsaslandırılı bilər. Bu növ araşdırmalar ilk növbədə ölkənin texnoloji profilinin müəyyən edilməsindən başlanır (araşdırma ixtiralarına aid patentlər əsasında aparılır).

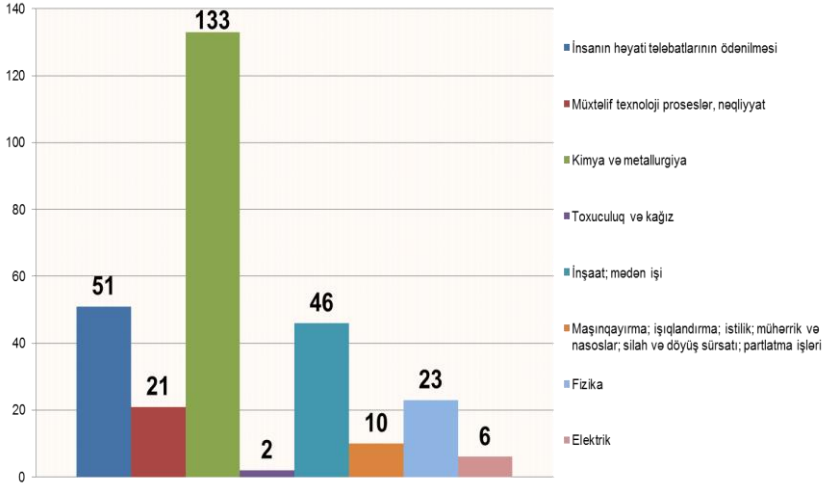
Strasburq Sazişinə əsasən, təsdiqlənən Beynəlxalq Patent Təsnifatı (BPT) 8 bölmədən (A hərfindən H hərfinə qədər) ibarətdir. Bunlar iyerarxiya qaydasında altbölmələrə, siniflərə, altsiniflərə, qruplara və altqruplara parçalanırlar.

Aşağıdakı cədvəldə BPT-a uyğun olaraq, Azərbaycanda qüvvədə olan (2018-ci il) patentlər bölmələr və siniflər üzrə göstərilir.

2018-ci il üzrə “Beynəlxalq Patent Təsnifatı”nda Azərbaycanda ixtiralara patentlərin qruplar üzrə paylanması

Bölmənin indeksi	Bölmənin adı	İxtiraların sayı
A	İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi	51
B	Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqliyyat	21
C	Kimya və metallurjiya	133
D	Toxuculuq və kağız	2
E	İnşaat; mədən işi	46
F	Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik; mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlatma işləri	10
G	Fizika	23
H	Elektrik	6
Cəmi		292

Cədvəldəki məlumat həmçinin diaqram vasitəsilə də əks etdirilir:

Göründüyü kimi, maksimal sayda patentlər C – «Kimya və metallurgiya» bölməsinə aiddir, özü də bu bölmədəki patentlərin sayı 2 dəfədən artıq növbəti A – «İnsanın həyati tələbatlarının ödənilməsi» bölməsinin patent sayını üstələyir və 3 dəfə E – «İnşaat; mədən işi» bölməsinə aid patentlərdən çoxdur. 292 mövcud patentlərdən 238-i rezidentlərə, 54-ü qeyri-rezidentlərə, 40-ı PCT-ə, 39-u isə Avrasiya Patent Təşkilatına aiddir. 8 bölməyə aid olan patentlər 24 sinif vasitəsilə təqdim edilir və siniflər daxilində ən çox patent «kimya» üzrə (134), «sağlamlıq, xilasetmə xidməti və əyləncə» (41), «qazma və mədən işi» (40), «cihazlar» (30) və «ayırma, qarışdırma» (29) siniflərinin payına düşür.

Bölmə	Siniflər	İxtiraların sayı
A. İnsanın həyatı tələbatlarının ödənilməsi	Kənd təsərrüfatı	10
	Qida məhsulları; tütün	7
	Şəxsi və ev əşyaları	1
	Səhiyyə; xilasetmə xidməti; əyləncə	41
B. Müxtəlif texnoloji proseslər, nəqliyyat	Ayrırma; qarışdırma	29
	Təşəkkül	4
	Poliqrafiya	-
	Nəqliyyat	9
	Mikrostruktur texnologiyaları; nanotexnologiyalar	7
C. Kimya və metallurgiya	Kimya	134
	Metallurgiya	17
	Kombinasiya edilmiş texnologiya	-
D. Toxuculuq və kağız	Digər siniflərə aid olmayan toxuculuq və ya oxşar elastik materiallar	2
	Kağız	-
E. İnşaat; mədəni işi	İnşaat	12
	Torpaq və ya dağ süxurların qazıtması; mədəni işi	40
F. Maşınqayırma; işıqlandırma; istilik; mühərrik və nasoslar; silah və döyüş sursatı; partlatma işləri	Mühərrik və ya nasoslar	3
	Ümumi maşınqayırma	6
	İşıqlandırma; istilik	6
	Silah və döyüş sursatı; partlama işləri	-
G. Fizika	Cihazlar	30
	Nüvə fizikası və texnika və əlaqəli elm sahələri	1
H. Elektrik	Elektrik	6

Göstərilən rəqəmlərlə Azərbaycanın texnologiyalar sahəsində drayver rolunu **kimya, sağlamlıq və qazma** istiqamətlərində olan ixtiralar oynayır, özü də kimya üzrə 120, sağlamlıq üzrə - 47 və qazma sahəsində 22 patent, bunlar isə birlikdə - 189 patent rezidentlərin, 41-i qeyri-rezidentlərin payına düşür. Həmin 44 istiqamət üzrə 31 patent APT-a, 33-ü isə PCT regional və beynəlxalq səviyyədə qorunur.

Ölkənin patent sahəsinə əsaslanaraq, texnoloji potensialını dəyərləndirmək məqsədilə dünya üzrə ən qabaqcıl texnoloji istiqamətlərlə və müvafiq ölkələrlə müqayisə aparaq.

ÜƏMT-nin məlumat bazasında 35 qabaqcıl texnoloji sahələr verilmişdir və bunlar 5 geniş qruplara aid edilib. Hər bir texnoloji sahəyə BPT-a uyğun olaraq, kodlar verilib.

Bununla yanaşı, Üçtərəfli Patent Təşkilatı tərəfindən (Avropa Patent Təşkilatı (EPO), ABŞ-ın Patent və Əmtəə Nişanları Təşkilatı (USPTO) və Yaponiya Patent Təşkilatı (YPO)) yüksək texnologiyalara aid olan BPT kodları müəyyən edilib. Bunun əsasında 35 texnoloji sahələrdən yüksək texnologiyalara aid olanlar seçilərək, aşağıdakı cədvəldə öz əksini tapmışdır:

Texnoloji sahələrin qrupları	Texnoloji sahələr	Yüksək texnologiyalar sahəsi
1. Elektotexnika	Elektrik maşınlar, aparatlar, enerji Audiovizual texnologiyalar Telekommunikasiyalar Rəqəmsal əlaqə Əsas kommunikasiya prosesləri Kompüter texnologiyaları İdarəetmədə IT üsulları Yarımkəçiricilərin istehsalı	Audiovizual texnologiyalar Telekommunikasiyalar Rəqəmsal əlaqə Əsas kommunikasiya prosesləri Kompüter texnologiyaları İdarəetmədə IT metodları Yarımkəçiricilərin istehsalı
2. Cihazlar	Optika Ölçmə Biomaterialların analizi Nəzarət Tibbi avadanlıq	Optika Ölçmə Biomaterialların analizi Nəzarət
3. Kimya	Zərif üzvü kimya Biotexnologiya Əczaçılıq Makromolekulyar kimya, polimerlər Qida kimyası Əsas materialların kimyası Materiallar, metallurgiya Səth və örtük texnologiyaları Mikrostruktur və nanotexnologiyalar Kimya texnologiyaları Ətraf mühit texnologiyaları	Biotexnologiya Əczaçılıq
4. Maşınqayırma	Yükvurma avadanlığı Dezgahlar Mühərriklər, nasoslar, turbinlər Toxuculuq və kağız emalı üçün avadanlıq Digər xüsusi avadanlıq İstilik prosesləri və aparatları Mexaniki elementlər Nəqliyyat	
5. Digər sahələr	Mebel, oyunlar Digər istehlak malları İnşaat	

Mənbə: ÜƏMT, Avrostat

Azərbaycanda yerli ixtiraçların yüksək texnoloji 13 sahəyə aid patentləri, cüzi miqdarda olsa da yüksək texnoloji istiqamətlərə yaxın sahələrdə patentləri mövcuddur, o cümlədən nanotexnologiyalar, elektrotexnika, cihazlar və s. istiqamətlərdə. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin Milli Nüvə Tədqiqatları Mərkəzi Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə aid «Yarımkeçirici fotoelektron gücləndiricisi», AMEA-nın Fizika institutuna aid «Mayorana fermionları vasitəsilə birölçülü kristallarda qubit Kvant informasiyası daşıyıcısının yaradılması üsulu», «Media Servis Az» MMC-nin «Kommunikasiya şəbəkəsi abonentlərinin istifadə üçün kredit işləmələri sistemi və üsulu» və s.

Nümunə üçün aşağıdakı cədvəllərdə 2010-2016-cı illərdə yüksək texnoloji sahələrdə maksimal patent aktivliyini (verilən patentlərin sayı üzrə) nümayiş etdirən ölkələr göstərilir:

Reytingdə yeri	1	2	3
İstiqamət			
Audiovizual texnologiyalar*	Yaponiya	ABŞ	Cənubi Koreya
	19508	7974	6651
Telekommunikasiyalar*	Yaponiya	ABŞ	Cənubi Koreya
	10233	9324	4712
Rəqəmsal əlaqə*	ABŞ	Çin	Yaponiya
	15338	11333	8214
Kompüter texnologiyaları*	ABŞ	Yaponiya	Çin
	33471	20810	9228
İdarəetmədə İT üsulları*	ABŞ	Yaponiya	Cənubi Koreya
	4308	2404	1928
Yarımkəçiricilərin istehsalı*	Yaponiya	ABŞ	Cənubi Koreya
	19863	9018	8250

* - *yüksək texnoloji istiqamətlər*

Mənbə: *WIPO statistical database və T.A.Sutirina («Elm, innovasiyalar, təhsil» jurnalı, №2, 2018)*

Reytingdə yeri İstiqamət	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Optika*	Yaponiya	Cənubi Koreya	ABŞ	Çin	Almaniya	Niderland	Fransa	Böyük Britaniya	İsveçrə	Rusiya
	22942	4835	4705	3048	1314	748	642	286	223	181
Ölçmə*	Yaponiya	Çin	ABŞ	Almaniya	Cənubi Koreya	Fransa	Rusiya	İsveçrə	Böyük Britaniya	Niderland
	13241	12271	9320	4296	3976	1847	1759	1366	1043	722
Biomaterialların analizi*	ABŞ	Yaponiya	Çin	Rusiya	Almaniya	Cənubi Koreya	Fransa	Böyük Britaniya	İsveçrə	Niderland
	1828	1013	987	481	467	436	286	238	205	99
Nəzarət*	Yaponiya	ABŞ	Çin	Cənubi Koreya	Almaniya	Fransa	Rusiya	Böyük Britaniya	İsveçrə	Kanada
	5458	4224	3335	1584	1254	523	343	298	217	176
Tibbi avadanlıqlar	ABŞ	Yaponiya	Almaniya	Çin	Cənubi Koreya	İsveçrə	Rusiya	Fransa	Böyük Britaniya	İsveç
	18634	8686	3803	3264	2781	1655	1563	1396	1217	838

Reytingdə yeri İstiqamət	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Biotexnologiyalar*	ABŞ	Çin	Yaponiya	Cənubi Koreya	Almaniya	Fransa	İsveçrə	Böyük Britaniya	Niderland	Danimarka
	6269	4335	2506	1511	1231	761	641	616	486	397
Əczaçılıq*	ABŞ	Çin	Yaponiya	Almaniya	İsveçrə	Fransa	Cənubi Koreya	Böyük Britaniya	Rusiya	İtaliya
	10082	7526	3329	2350	1788	1661	1654	1180	1095	759
Mikrostruktur və nanotexnologiyalar	Çin	Cənubi Koreya	Yaponiya	ABŞ	Rusiya	Almaniya	Fransa	Niderland	Böyük Britaniya	İsveçrə
	613	407	398	390	197	147	92	28	26	24
Kimya texnologiyaları	Çin	Yaponiya	ABŞ	Cənubi Koreya	Almaniya	Fransa	Rusiya	Böyük Britaniya	Niderland	İsveçrə
	5629	4732	4683	2449	2379	896	816	625	452	452
Ətraf mühit texnologiyaları	Çin	Yaponiya	ABŞ	Cənubi Koreya	Almaniya	Fransa	Rusiya	Böyük Britaniya	Niderland	İsveçrə
	4386	3965	2334	1962	1236	566	481	311	277	214

* - yüksək texnoloji istiqamətlər

Mənbə: WIPO statistical database və
T.A.Sutirina («Elm, innovasiyalar, təhsil» jurnalı,
№2, 2018)

Qeyd etmək lazımdır ki, ÜƏMT-nin 2016-cı ilin Hesabatına (World Intellectual Property Indicators) əsasən, rezidentlərin ən yüksək ixtira aktivliyini nümayiş etdirən 10 ölkə analiz edilib və onun nəticələrinə əsasən, dünya texnoloji liderləri aşağıdakılardır:

Yaponiya	Optik texnologiyalar üzrə
Almaniya	Nəqliyyat texnologiyaları üzrə
ABŞ	Əczaçılıq üzrə
Çin	Mexanika üzrə
Rusiya	Qida kimyası üzrə

IV. Texnologiyalara və İnnovasiyalara Dəstək Mərkəzləri (TİDM)

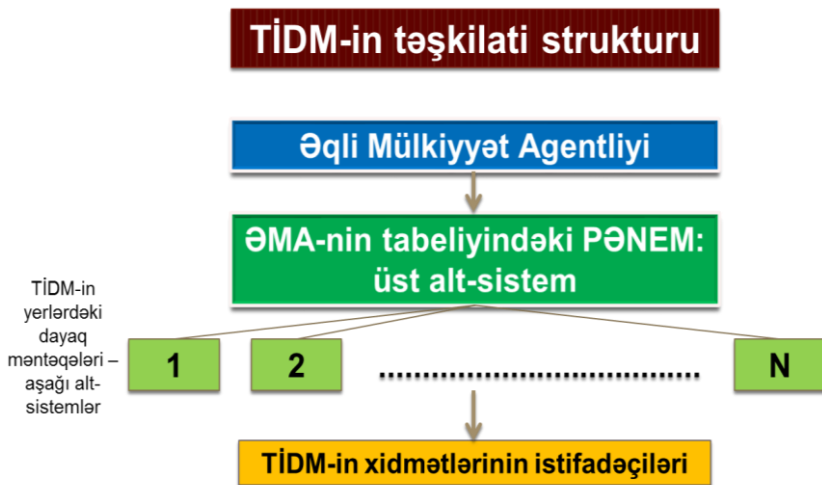
1. TİDM-in yaranma səbəbləri.

TİDM-in yaranmasının əsas səbəbi innovasiyalı prosesdəki iştirakçıların patent informasiyası ilə təmin edilməsidir və bununla da əsas məqsəd kimi innovasiya potensialının artırılması çıxış edir. TİDM, adətən iyerarxiyalı şəbəkə formasında yaradılır. Azərbaycanda TİDM Əqli Mülkiyyət Agentliyinin (Agentlik) inzibati və metodik dəstəyi ilə yaradılır və fəaliyyət göstərir, onun yerlərdə olan əsas subyektləri – aralarında razılaşma imzalanmış Agentliyin tabeliyində olan Patent və Əmtəə Nişanlarının Ekspertizası Mərkəzi (PƏNEM) və müxtəlif təsərrüfat subyektləridir.

TİDM-in üst alt-sistemi PƏNEM-də yerləşir və onun informasiya-məlumat və metodik bazasının istifadəsi ilə fəaliyyət və koordinasiya işlərini aparır.

TİDM-in aşağı alt-sistemləri seçilmiş universitetlərdə, elmi-tədqiqat institutlarında, kitabxanalarda, KOS-larda yerləşdirilir və onların maddi-texniki, informasiya və kadr imkanlarından istifadə edərək, hüquqi statusu olmayan bölmə kimi fəaliyyət göstərir. Aşağı alt-sistemlər, adətən IP-ofislərində yerləşdirilir, 2 kompüter və 2 mütəxəssis tələb edir.

TİDM göstərən xidmətlərin istifadəçiləri (müşətiləri) innovasiya fəaliyyətinin müxtəlif təsərrüfat subyektləri və fərdi ixtiraçılarıdır.

2. TİDM baş məqsədini – innovasiyanın potensialının artırılmasını aşağıdakı əsas vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə həyata keçirir:

- istifadəçilər üçün ƏM-ə dair ixtisaslaşmış məlumat bazalarına daha geniş əlçatımlılığın və bununla da əqli fəaliyyət nəticələrinin (ƏFN) yaradılmasının və səmərəli istifadəsinin stimullaşdırılması;
- cəmiyyətdə ƏFN-nin hüquqi qorunması və istifadəsi məsələlərinin təbliğatı və populyarlaşması, o cümlədən ƏM-ə aid elmi-metodik materialların yayılması, treninq seminarlarının təşkili və konfransların, simpoziumların keçirilməsi;
- istifadəçilərin patent tədqiqatlarının aparılması və kommersiyalaşma məqsədilə patent analitikasının istifadəsi üzrə bacarıq və vərdişlərinin formalaşdırılması.

Göstərilən vəzifələri yerinə yetirərkən, TİDM aşağıdakı xidmətləri göstərir:

Minimal (baza) səviyyəsində xidmətlər.

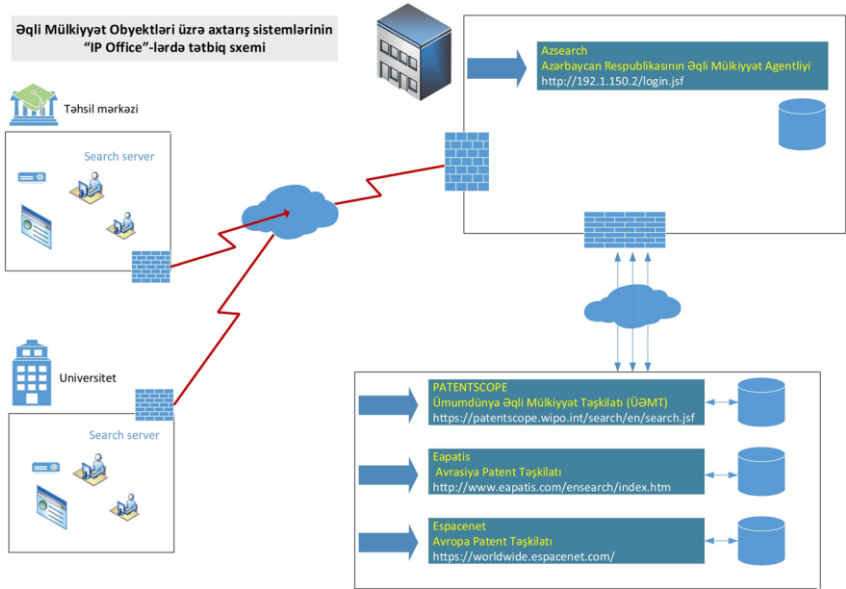
- ✓ PƏNEM-in patent və qeyri-patent informasiya resurslarının ödənişsiz əlçatımlılığının təmin edilməsi;
- ✓ PƏNEM-in məlumat bazalarının istifadəsində, o cümlədən patent tədqiqatları aparıldıqda texniki informasiyanın axtarışında yardımın göstərilməsi;
- ✓ Ödəniş tələb etməyən xarici patent və qeyri-patent informasiya resurslarına (Patentscope, Espacenet) əlçatımlılığın həyata keçirilməsi;
- ✓ ÜƏMT-nin proqramları üzrə distant təlimin təşkil edilməsi.

Əlavə xidmətlər.

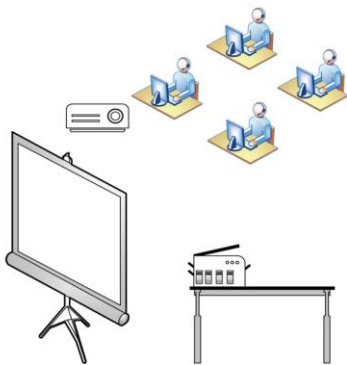
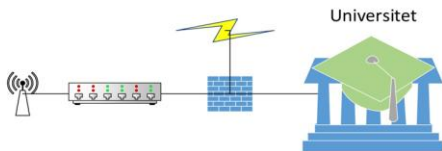
- ◆ Əqli mülkiyyətə aid qanunvericilik haqqında informasiyaların təqdim edilməsi, iddia sənədlərinin verilməsi qaydaları, qoruyucu sənədlərin alınması və qüvvədə saxlanılması ilə bağlı digər normativ-hüquqi məlumatlarla tanışlıq;
- ◆ İxtisaslaşmış məlumat bazalarında axtarışın aparılmasına dair bilik və vərdişlərin formalaşması və təlimi, trening-təlim seminarların keçirilməsi;
- ◆ Lisenziyalaşma ilə bağlı əsas təlimatların təqdimi;
- ◆ ƏM hüquqlarının qorunması və istifadəsinə, patent araşdırmalarının aparılmasına dair elmi-praktik konfrans, seminar, dəyirmi masaların keçirilməsi və daim ƏM-ə aid konsultativ dəstəyin göstərilməsi.

Bununla yanaşı, ödənişli xidmətlərin təşkili, o cümlədən patent analitikasına aid informasiyanın təcili axtarışı və monitorinqi ilə bağlı xidmətlər göstərilə bilər.

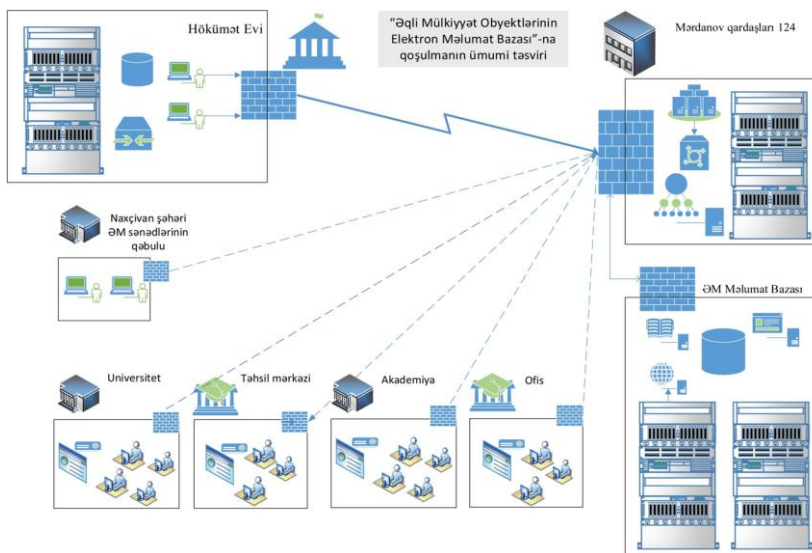
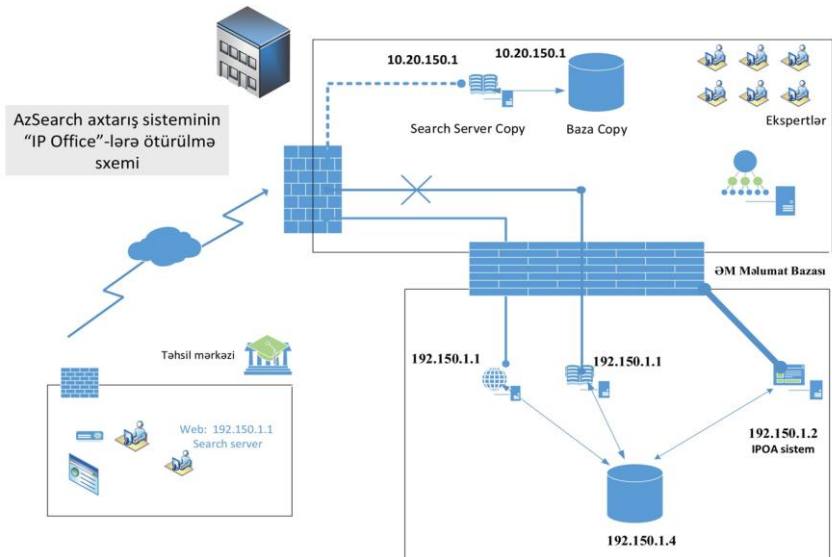
Aşağıdakı diaqramlarda TİDM-in təxmini informasiya-kommunikasiya strukturu verilir:

Filialın qoşulma sxemi və avadanlıqların siyahısı

Avadanlıqlar		
Simvol	Sayı	Adı
	1	VPN Router
	1	Wi-Fi Router
	4	Kompüter
	1	Printer
	1	Lövha
	1	Proyektor
	1	Switch

Sənaye mülkiyyəti obyektləri üzrə yerli və beynəlxalq axtarış sistemləri

Azsearch

<http://192.1.150.2/login.jsf>

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi

PATENTSCOPE

<https://patentscope.wipo.int/search/en/search.jsf>

Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatı (ÜƏMT)

EAPO

Eapatis

<http://www.eapatis.com/ensearch/index.htm>

Avrasiya Patent Təşkilatı

Espacenet

<https://worldwide.espacenet.com/>

Avropa Patent Təşkilatı

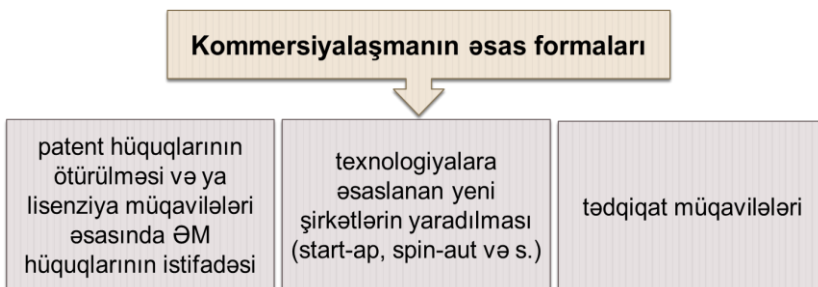
V. Texnologiyaların Kommersiyalaşması və Transferi Mərkəzləri (TKTM)

1. Əqli Mülkiyyət Agentliyi qarşısında Texnologiyaların Kommersiyalaşması və Transferi Mərkəzinin (TKTM) yaradılması vəzifələri durur.

TKTM-ləri texnologiyaların kommersiyalaşdırılmasının sürətləndirilməsi üçün yaradılır və beynəlxalq təcrübə göstərir ki, elmi-tədqiqat nəticələrinin kommersiyalaşmasında və onların bazara çıxarılmasında bu mərkəzlər effektiv alət kimi çıxış edirlər.

Təqdimatda işlədilən terminlər aşağıdakı mənalara daşır:

Texnologiyaların (tədqiqatların və işləmələrin) kommersiyalaşması – tədqiqat nəticələrindən, elmi kompetensiyalardan gəlir əldə etməyə yönəldilən hər hansı bir fəaliyyət.

Texnologiyaların transferi – tədqiqat nəticələrinin, işləmələrin və biliklərin hər hansı istifadə üçün ötürülməsi prosesi.

Transferin mümkün məqsədləri:

- bu nəticələrin əmtəə və xidmətlərin istehsalında kommersiya istifadəsi;

- sonrakı t dqiqt v  iřl m l r  c n əlavə resursların cəlb edilməsi;
- qeyri-kommersiya məqsədilə istifadəsi; o cümlədən, yeni t dqiqt istiqamətlərinin axtarışı, məlumatların yayılması, biliklərin mübadiləsi və s.

2. TKTM – dövlət və özəl t řkilatlarda aparılan elmi t dqiqların nəticələrinin kommersiya və qeyri-kommersiya məqsədilə istifadəsi  c n transferin , həmçinin bu nəticələrdən gəlir əldə etməyə yönəldilmiş t řkilatdır.

Əldə olunan gəlir ařağıdakıların hesabına alınabilir:

- hər hansı kommersiya müqaviləsi, o cümlədən  M hüquqlarının istifadəsi (hüquqların verilməsi, lisenziya müqavilələri);
- yeni texnologiyalara əsaslanan řirk tl rin yaradılması;
- t dqiqt müqavilələri;
- texnologiyaların transferi nəticəsində əldə olunan gəlirin payı hesabına v  müvafiq razılařma řertl ri əsasında.

Beləliklə, TKTM m řt ril r  texnologiyaların v  layihələrin hədəf bazarlarına çıxarılması xidmətlərini göstərən t řkilati strukturudur.

TKTM-in ümumi t řkilati v  maliyyə strukturunu:

TKTM maliyyə mənbələrindən asılı olaraq statusu d yiř  bilən çevik struktura malikdir, o cümlədən:

a) dövlət t řkilatı, yaxud tabeliyində olduğı orqan tərəfindən dövlət vəsaitləri hesabına büdcədən maliyy l řdiril n, həmçinin bilavasitə və ya birbařa tabeliyində olduğı orqan tərəfindən birgə maliyy l řm si olan qarışıq formada;

b) büdcədən qismən maliyy l řdiril n və ya m  y-y n vəzifələri yerinə yetirmək  c n üst idarəetmə orqanı

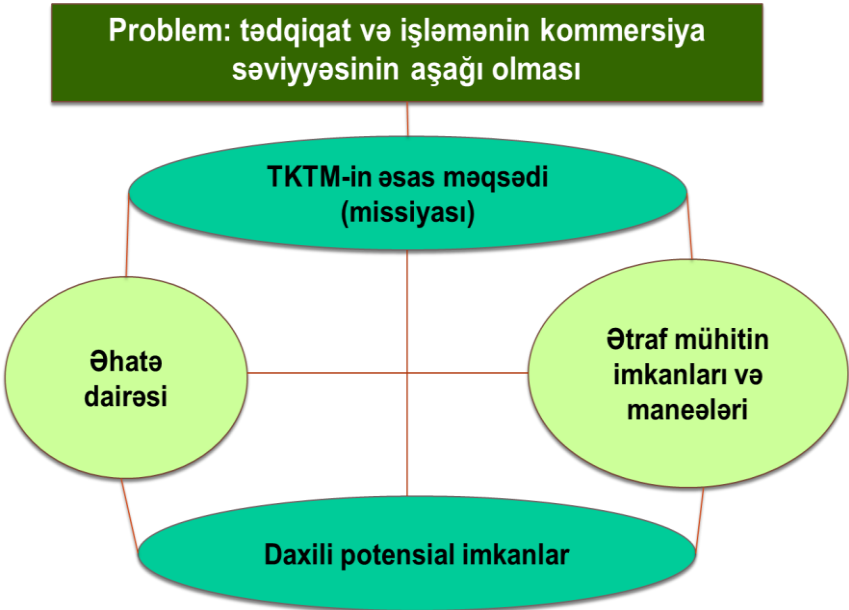

tərəfindən maliyyələşdirilən, gələcəkdə öz layihələrinin idarə olunması hesabına maliyyə sabitliyini və müstəqilliyini təmin edən bir təşkilat;

c) bir qrup müştəri-təsisçilər tərəfindən yaradılan və maliyyələşdirilən və təsisçilərin texnologiyalarını bazarlara çıxaran təşkilat;

d) özəl biznes strukturu, o cümlədən hüquqi şəxs tərəfindən təsis edilən və hər hansı kommersiya sazişi, o cümlədən texnologiyaların transferi, tədqiqat kontraktları, əqli mülkiyyət hüquqlarının istifadəsinə görə alınan royalti, startapların və ya birgə müəssisələrin yaradılması vasitəsilə dəyərlər yaradan kommersiya strukturu.

3. TKTM-in sistemli layihələndirmə yanaşması və əsas biznes modelləri.

4. Fəaliyyət istiqamətləri.

TKTM-lərin fəaliyyəti ilk növbədə elmi-tədqiqat nəticələrinin kommersiya istifadəsi üzrə geniş spektrli xidmətlərin göstərilməsinə yönləndirilir.

Bununla əlaqədar TKTM-lərin fəaliyyət istiqamətləri kimi aşağıdakılar müəyyən edilə bilər:

Birincisi,

- Texnologiyaların transferinə kömək göstərilməsi;
- Birgə elmi-tədqiqatların həyata keçirilməsinə kömək göstərilməsi;
- Texnologiyaların kommersiyalaşdırılması layihələrinin istifadəsinə dəstək verən təşkilati-hüquqi fəaliyyət, trening və konsaltinq fəaliyyətinin göstərilməsi.

Sonuncu iki istiqamət özündə texnologiyaların idarə edilməsi portfelini və ƏM-i birləşdirir və bunlar da öz növbəsində aşağıdakılardan ibarətdir:

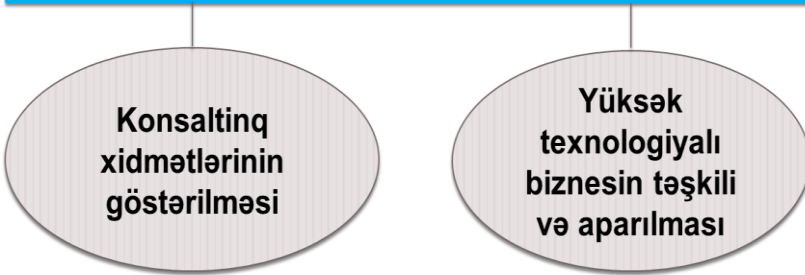
- ❖ Yüksək kommersiya potensialı olan texnologiyaların kommersiyalaşdırılması layihələrinin seçilməsi və qiymətləndirilməsinin aparılması;
- ❖ Kommersiyalaşdırma üçün nəzərdə tutulan texnologiyalar portfelinin, həmçinin bazarın tələb etdiyi elmi nəticələrə sifarişlər portfelinin yaradılması;
- ❖ Patent tədqiqatlarının aparılmasının təşkili üzrə xidmətlərin göstərilməsi;
- ❖ Müxtəlif növ ƏM və nou-haunun qorunmasının təmin edilməsi üzrə xidmətlərin göstərilməsi;
- ❖ Mühəndis-konsultasiya xidmətlərinin göstərilməsi üzrə lisenziya sazişlərinin, kontraktlarının, elmi-texniki və istehsalat əməkdaşlığı haqqında müqavilələrin və s. hazırlanmasının təmin edilməsi;
- ❖ İnnovativ müəssisələrin yaradılmasında intellektual payın qiymətləndirilməsinin aparılması;
- ❖ Patent sahiblərinin hüquqlarının pozulması və ədalətsiz rəqabət hallarında hüquqi kömək göstərilməsi;

- ❖ Texnologiyaların kommersiyalaşdırılması layihələrinin irəli sürülməsi;
- ❖ TKTM-in fəaliyyəti üzrə layihələrin və texnologiyaların kommersiyalaşdırılması layihələrinin təbliğ və reklam edilməsi.

İkincisi,

- Kommersiyalaşma üçün yaradılmış formaların (startap-lar, spinout-lar və s.) idarə edilməsinin həyata keçirilməsi.

Beləliklə, TKTM-lərin fəaliyyət istiqamətləri iki toplam blokla təqdim oluna bilər

Adətən, göstərilən istiqamətlərdən hər hansı birinin yox, məhz prioritet istiqamətin seçilməsi ilə həyata keçirilir. Bu zaman ikinci istiqamət müşayiətedici qismdə iştirak edir.

Fəaliyyət istiqamətləri	Birləşdirilmiş istiqamətlərin (blokların) qısa təsviri
Konsaltinq xidmətlərinin göstərilməsi	<p>Texnologiyaların kommersiyalaşdırılması sahəsində konsaltinq xidmətlərinin göstərilməsi (texnoloji audit, patent dəstəyi, marketing dəstəyi, biznes planlaşdırma, marketing xidmətləri, layihənin idarə edilməsi və s.)</p> <p>Mərkəzin gəlirləri – konsaltinq xidmətlərindən əldə edilən ödəniş, royalti payı. Konsaltinq və vasitəçilik xidmətləri göstərən, o cümlədən start-up şirkətlərinin yaradılmasına, start-up şirkətlərində investisiyaların idarə olunmasına, start-up şirkətlərinin investisiya portfelinin idarə olunmasına kömək edən klassik infrastruktura malik olan təşkilatdır.</p>
Yüksək texnologiyalı biznesin təşkili və aparılması	<p>Fəaliyyətinin məqsədi – biznesin qurulması və aparılması üçün əsas ola biləcək texnologiyayı (və ya bir neçə texnologiyayı) tapmaqdır. Beləliklə, mərkəzə əslində yeni biznes yaratmaq üçün bir layihə kimi baxıla bilər (əkin mərhələsi). Start-up şirkəti yaradıldıqdan sonra onun fəaliyyət sahələri genişləne bilər, nominal olaraq konsaltinq xidmətləri də göstərə bilər, lakin onun əsas fəaliyyət istiqaməti belə şirkətin məhsullarının istehsalı və satılması ilə bağlı sahibkarlıq fəaliyyətidir.</p>

5. Azərbaycanda TKTM modelinin yaradılması strategiyasının tətbiqi.

5.1. **TKTM-in missiyası və onun yaradılmasının başlıca məqsədi** elmi-tədqiqat təşkilatlarında (universitetlər, ETİ, biznes-strukturlar) yaradılmış elmi-tədqiqat nəticələrinin kommersiyalaşdırılmasına yönəldilmiş peşəkar fəaliyyətin təşkili ilə bağlıdır.

5.2. Təsisçilər.

Qanunvericilik nöqtəyi-nəzərdən TKTM-lərin təsisçisi kimi hər hansı təşkilat və fiziki şəxs çıxış edə bilər. Lakin real halda normativ-hüquqi aktlara uyğun olaraq, **TKTM Əqli Mülkiyyət Agentliyi tərəfindən yaradılmalıdır**. Bu o deməkdir ki, təsisçilər sırasında Agentliyin olması mütləqdir və istisna edilmir ki, Əqli Mülkiyyət Agentliyi onu müstəsna olaraq həm kommersiya, həm də qeyri-kommersiya əsasında yarada bilər. Həmçinin nəzərə al-

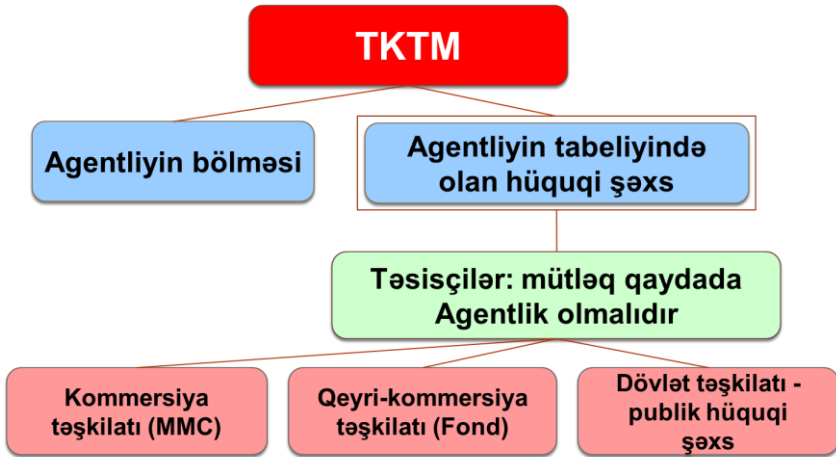
maq lazımdır ki, digər həmtəsisçilər, universitetlər, ETİ və s. ola bilər.

5.3. Ümumi təşkilati-hüquqi və maliyyə strukturu.

TKTM həm Əqli Mülkiyyət Agentliyinin bir bölməsi, həm də hüquqi şəxs ola bilər.

Öz növbəsində, TKTM hüquqi şəxs kimi belə formalarda təqdim edilə bilər:

- ✓ **kommersiya təşkilatı (məhdud məsuliyyətli cəmiyyət - MMC);**
- ✓ **qeyri-kommersiya təşkilatı (fond və s.);**
- ✓ **publik hüquqi şəxs** (kommersiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi və ya keçirilməməsi imkanları ilə).

5.4. Real halda maliyyələşmə belə həyata keçirilə bilər:

- Xüsusi olaraq büdcədən, həmçinin Əqli Mülkiyyət Agentliyi vasitəsilə subsidiyalar hesabına yaxud qarışıq formada – büdcə yatırımları və Əqli Mülkiyyət Agentliyinin subsidiyası hesabına maliyyələşdirilməsi;

- Yuxarıda qeyd olunan halda olduğu kimi, lakin qismən maliyyələşmə, sonradan özünümaliyyələşdirmə formasına keçmək şərtilə (kommersiya fəaliyyəti həyata keçirmək imkanı olan publik hüquqi şəxs);
- Müstəsna olaraq, Əqli Mülkiyyət Agentliyi, yaxud təsisçilər (Əqli Mülkiyyət Agentliyi, universitetlər və ETİ) tərəfindən ilkin mərhələdə maliyyə cəhətdən özünü təmin etməyən və sonradan özünü maliyyələşməyə keçmək imkanı olan TKTM-in yaradılması və mümkün maliyyələşdirilməsi.

Sadalanın strukturların yaradılması mümkündür və onlardan hər hansı birinin seçilməsi əlavə mülahizələr nəzərə alınmaqla həyata keçirilir. Baxmayaraq ki, TKTM-lərin hüquqi şəxs kimi (kommersiya, yaxud qeyri-kommersiya təşkilatı) yaradılması daha çox xərclər nəzərdə tutur, bu forma daha təmdeyərli formadır və digər formalarla müqayisədə maksimal dərəcədə çevikdir və fəaliyyət miqyasında praktiki məhdudyyətləri yoxdur.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, hüquqi şəxslərin maliyyələşməsi nöqtəyi-nəzərindən mümkün olan formanın seçilməsi, əhatə dairəsi və **ətraf mühitin imkanları və maneə amilləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilir.**

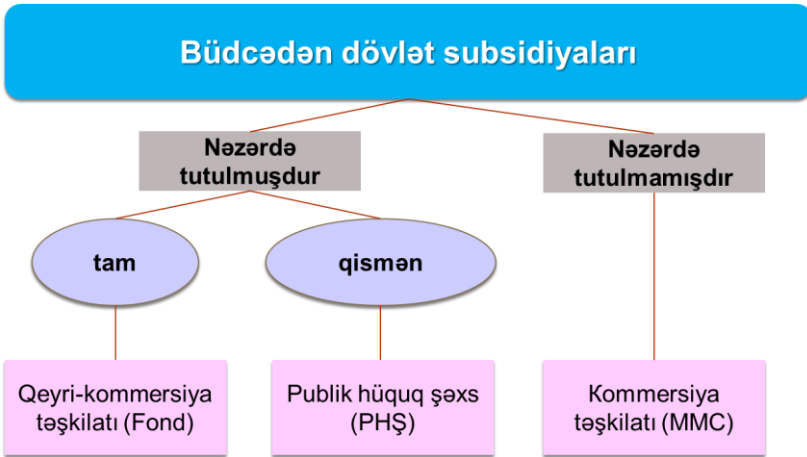
O cümlədən:

1) Birbaşa, yaxud yaradıldığı və tabeliyində fəaliyyət göstərdiyi orqan vasitəsilə xüsusi dövlət maliyyəsi ayrıldığı halda TKTM-lər üçün daha məqsədəuyğun forma kimi qeyri-kommersiya təşkilatı – **Fond** ola bilər. Bu halda büdcədən dövlət məsrəflərinin “kompensasiyası” kimi elmi-tədqiqat nəticələrinin kommersiyalaşdırılmasından əldə olunan və dövlət büdcəsinə köçürülən mənfəət xidmət edəcək.

2) Sonradan öz maliyyə menecmentinə keçmək imkanı olan TKTM-lərin qismən dövlət büdcəsindən maliyyə

yələşdirildiyi halda daha məqsədəuyğun forma **publik hüquqi şəxs** sayılır.

3) TKTM-lərin yaradılması və fəaliyyətinin dövlət maliyyələşməsi olmadığı halda daha məqsədəuyğun təşkilati forma kimi Agentliyin və ya Agentliyin universitetlər və ETİ-lərlə birgə təsisçisi olduğu **məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlər (MMC)** ola bilər.

6. Real olaraq fəaliyyət istiqamətləri aspektində daha məqsədəuyğun olan **konsaltinq** infrastruktur təşkilatının yaradılmasıdır. Beləliklə, layihələşdirilən TKTM-ni konsaltinq infrastruktur təşkilatı hüquqi şəxs qismində təqdim etmək daha məqsədəuyğundur. Bu təşkilatın təsisçisi mütləq olaraq Əqli Mülkiyyət Agentliyi olmalıdır, onun təşkilati-hüquqi strukturu isə maliyyələşmə formasından asılı olaraq ya qeyri-kommersiya təşkilatı (Fond), publik hüquqi şəxs (PHŞ) və ya məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlər (MMC) formasında olacaq.

VI. Yekun

Yekunda innovasiyalı inkişafa xidmət edən əqli mülkiyyət siyasəti və onunla bağlı həyata keçiriləcək tədbirlərin icra vəziyyəti göstərilir.

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində hazırlanmışdır.